

אוניברסיטת רייכמן

בית הספר ברוך איבצ'ר לפסיכולוגיה

תכנית תואר מוסמך בפסיכולוגיה חברתית

תפיסות כלפי הפרדה מגדרית בחברה הישראלית

נטע נוי יעקב

עבודה זו מוגשת כחלק מהדרישות לשם קבלת תואר מוסמך

בפסיכולוגיה חברתית בבית ספר ברוך איבצ'ר לפסיכולוגיה של אוניברסיטת רייכמן

פברואר, 2025

עבודה זו נכתבה בהדרכתה של פרופ' תמר שגיא מתוכנית לתואר שני בפסיכולוגיה חברתית, בית

ספר ברוך איבצ'ר, אוניברסיטת רייכמן

תוכן העניינים

א'	תקציר
1-9	מבוא
9-13	שיטה
13-24	תוצאות
24-29	דיון
30-36	מקורות
37-41	נספחים
I	תקציר באנגלית

רשימת לוחות

לוח 1-השוואת ערכי המשתנים העיקריים בין קבוצת הביקורת לקבוצת הניסוי.....	13
לוח 2-מטריצת קורלציות בין המשתנים העיקריים במחקר עבור בחינת מדיניות הצניעות	14
לוח 3-ניתוחי שונות דו כיווניים להשפעת זמן ותנאי הניסוי על תפיסת הלגיטימיות של ההנחיה לצניעות	16
לוח 4- ניתוח אינטראקציות בין תנאי הניסוי למגדר, דתיות ותמיכה בממשלה על תפיסת הלגיטימיות והרגשות	19
לוח 5- ניתוחי שונות דו כיווניים להשפעת זמן ותנאי הניסוי על רגשות כלפי ההנחיה לצניעות	20
לוח 6- ניתוחי שונות דו כיווניים להשפעת זמן ותנאי הניסוי על תפיסת הלגיטימיות של ההנחיה להפרדה	22
לוח 7- ניתוח אינטראקציות בין זמן למגדר, דתיות ותמיכה בממשלה על תפיסת הלגיטימיות של הפרדה	23

רשימת תרשימים

- תרשים 1-השפעת התפעול הניסויי על תפיסת הלגיטימיות של צניעות לפי רמת דתיות..... 17
- תרשים 2-השפעת התפעול הניסויי על תפיסת הלגיטימיות של צניעות לפי רמת תמיכה בממשלה
18.....
- תרשים 3-השפעת התפעול הניסויי על עוררות רגשות חיוביים כלפי ההנחיה לצניעות לפי רמת
דתיות 21
- תרשים 4- השפעת זמן המדידה על תפיסת הלגיטימיות של הפרדה מגדרית סימטרית לפי תמיכה
בממשלה 24

תקציר

בישראל, סוגיית ההפרדה המגדרית מתרחבת מעבר להקשרים מסורתיים, ומעוררת מחלוקת ציבורית. עבור חלקים מהציבור היא נתפסת כלגיטימית ואף רצויה, בעוד שאחרים רואים בה ביטוי לאפליה מגדרית. המחקר הנוכחי בחן כיצד נורמות נתפסות מעצבות עמדות כלפי שני סוגים של התייחסות מגדרית נפרדת במרחב הציבורי: הפרדה סימטרית ומגבלות צניעות. המחקר נערך בישראל בשנת 2023—תקופה שבה הממשלה קידמה מדיניות של הפרדה מגדרית, לצד עיסוק ציבורי ותקשורתי נרחב. המחקר כלל 3,801 משתתפים שנדגמו באחת משתי נקודות הזמן: מרץ 2023 ואוגוסט 2023. בחנתי את ההשפעה של נורמות נתפסות בשני אופנים: (א) מניפולציה ניסויית שבה הוצג למשתתפים מידע על תמיכת הציבור בהלכות צניעות במרחב הציבורי, ו(ב) בחינת עמדות כלפי הפרדה סימטרית בנקודות זמן שונות מבחינת הדומיננטיות של תהליכים מוסדיים לקידום הנורמה. נמצא כי חשיפה למידע על תמיכה ציבורית הגבירה את תפיסת הלגיטימיות של הלכות הצניעות, בעיקר בקרב בעלי זיקה דתית גבוהה ותומכי הממשלה. מנגד, בחינת השפעת הזמן לא העלתה שינוי מובהק בתמיכה הציבורית בהפרדה, בניגוד להשערה כי תהליכים מוסדיים אשר מעודדים הפרדה יחזקו את הלגיטימציה הנתפסת של הפרדה מגדרית. תוצאה זו עשויה להיות מוסברת באמצעות תהליכי חשיבה פרדוקסלית, לפיהם מסרים עם גוון אידיאולוגי קיצוני עלולים לעורר תגובת נגד ובכך למנוע הפנמה של הנורמה. עם זאת, ניתוח לפי קבוצות פוליטיות העלה כי בקרב משתתפים עם תמיכה נמוכה בממשלה, נצפתה עלייה בתפיסת הלגיטימיות של הפרדה סימטרית. הממצאים מדגישים את חשיבות האינטראקציה בין הנורמות הנתפסות לבין עמדות הפרט הקיימות בבחינת מידת תמיכתו בהפרדה מגדרית. ממצאי המחקר ממחישים את השפעתן של נורמות נתפסות על עמדות הציבור, במיוחד בקרב קבוצות המזדהות עם המסר, ומציעים כיוונים למחקר עתידי שיבחן את התנאים שבהם נורמות נתפסות מחוללות שינוי חברתי משמעותי.

תפיסות כלפי אפליה מגדרית בחברה הישראלית

בשנים האחרונות, סוגיית ההפרדה המגדרית במרחב הציבורי בישראל עולה לדיון ציבורי נרחב. לדוגמה, בשנים 2023 ו-2024 תנועות יהודיות דתיות תכננו לקיים תפילות בהפרדה מגדרית במרחבים ציבוריים בתל אביב במהלך חגי תשרי, מה שהוביל לעימותים ציבוריים רחבי היקף (אשכנזי, 2024; צ'כנובר, 2023). התפילה המתוכננת עוררה מחלוקת בין התומכים, שראו בה דרך לגיטימית למימוש חופש הדת והזכות להתפלל בהפרדה על פי המסורת הדתית-אורתודוקסית, לבין המתנגדים, שטענו כי מדובר בפעולה שרירותית המפרידה בין נשים לגברים ללא הצדקה במרחבים ציבוריים. המתנגדים הדגישו כי קיימים בתי כנסת אורתודוקסיים שבהם התפילה מתקיימת כנהוג בחוגים אלו, ואין צורך להרחיב את ההפרדה למרחב הציבורי הרחב שבו נהוגות נורמות אחרות. מחלוקת זו משקפת את המורכבות והעומק של סוגיית ההפרדה המגדרית בישראל, ומהווה חלק מהדינמיקה החברתית-אידיאולוגית שעתידה להשפיע על עיצוב הנורמות והעמדות הציבוריות כלפי הפרדה זו. מחקר זה נועד לבחון את הגורמים המשפיעים על תמיכה או התנגדות להפרדה מגדרית, תוך התמקדות בהשפעות של נורמות חברתיות.

הפרדה על בסיס זהות מגדרית מתקיימת כיום בישראל במסגרות ותחומים שונים, והיא גדלה ומתרחבת. ניתן לראות ביטויים לאותה הפרדה במקומות עבודה, יחידות צבאיות, משרדים ממשלתיים, שירותים ציבוריים ואקדמאיים ואף באירועי תרבות ופנאי (תירוש, 2021). השימוש בפרקטיקה זו נשען לרוב על עקרונות דתיים, כאשר ערך הצניעות ממלא מרכיב מרכזי בעיצוב הגבולות המגדריים בחברה וכבסיס לקיום ההפרדה. עקרון הצניעות בהלכה היהודית מתמקד בשמירה על הפרדה בין המינים כחלק משמירת מצוות לגבי מיניות ומגע. בעוד שבמקרא אין עדות מפורשת לחוקי הצניעות כפי שהם נאכפים כיום על נשים, הדרישות לצניעות, כגון לבוש צנוע וכיסוי ראש, הן פרשנות שהתפתחה בתקופות מאוחרות יותר. פרשנות זו מכתיבה את ההתנהלות במרחבים ציבוריים בישראל בהקשר לגבולות בין המינים, כאשר הם נמצאים באותו מרחב (טרגין-זלר, 2014; כהן, 1999; פאלק, 2004). דרישות אלו לא רק מכתיבות התנהגות, אלא גם עשויות לקדם תמיכה בהפרדה מגדרית במרחבים ציבוריים, שכן ההפרדה מסייעת לשמור על עקרון הצניעות על ידי צמצום הקרבה הפיזית ומניעת אינטראקציות בלתי רצויות בין המינים (ברק קורן 2022; תירוש, 2021).

כאשר מתייחסים להפרדה בין המינים, ההפרדה יכולה להיות סימטרית או אסימטרית. בהפרדה סימטרית חלוקת המשאבים בין הקבוצות שווה ובהפרדה אסימטרית חלוקת המשאבים אינה שווה. כדוגמה לאירוע שכולל הפרדה אסימטרית, ניתן להתייחס להחלטתו של ארגון מגן

דוד אדום בשנת 2019, על קיום קורסי הכשרה ומשמרות מסוימות לגברים בלבד כך שלנשים כלל לא הותרה כניסה (ערוץ 7, 2019). כמו כן, הלכות צניעות מהוות הסדר מגדרי לא סימטרי, שכן הן מכתיבות עבור נשים התנהלות אחרת כמו לבישת כיסוי בעוד גברים אינם נדרשים לכך. הפרדה סימטרית מתרחשת כאשר הן לנשים והן לגברים במרחב המופרד יש את אותם המשאבים. דוגמה להפרדה סימטרית היא כאשר בריכה ציבורית מחולקת על פי ימים ושעות באופן שווה בין נשים לגברים (כפי שהוחלט בקריית ארבע; בג"ץ 3865/20 שלומי שוקרון ואחרים נ' המועצה המקומית קריית ארבע ואחרים, 2020) או כאשר תפילה מתקיימת בהפרדה ושני המרחבים זהים בגודלם וביחס שלהם לבמה המרכזית.

השלכות של קיום הפרדה מגדרית

ניתן להניח כי הפרדה סימטרית אינה מזיקה כמו הפרדה אסימטרית, שכן מתבצעת בה חלוקת משאבים מקבילה ושווה בין גברים לנשים מבלי להרע או להיטיב עם אחת מן הקבוצות. אולם, גם לקיומה של הפרדה סימטרית עשויות להיות השלכות שליליות (ברק קורן, 2022; תירוש, 2021). ההשלכות של קיום ההפרדה זו כוללות מיסוד התייחסות נפרדת לנשים וגברים, תוך חיזוק סטריאוטיפים מגדריים (ברק קורן, 2022; תירוש, 2021). אותה התייחסות נפרדת מייצרת תפיסת נבדלות בין גברים לנשים, שעשויה להוביל לאפליה ולהצדקת חוסר שוויון בין הקבוצות, כך שמדובר בתהליך מעגלי שמשמר ומחזק אפליה מגדרית (Enos & Celaya, 2018; Saguy, Reifentag & Joel, 2021). הבולטות המוגברת של הקטגוריות החברתיות הנפרדות מקלה על יצירת הכללות גורפות של תכונות משותפות לחברי הקבוצות, ובכך מעמיקה את נוכחותם של סטריאוטיפים קיימים (Yzerbyt et al., 2001). למשל, במחקריהם של אנוס וסליה (2018) נמצאו עדויות ניסוייות להשפעה של הפרדה בין קבוצות שרירותיות (סגולים וכתומים) כמגבירה את הקטגוריזציה החברתית ומובילה להטיות והתנהגויות מפלוגות בין הקבוצות. משתתפי מחקר זה, שהוקצו לתנאי הפרדה (בהשוואה לתנאי ללא הפרדה) נטו לסווג את חברי הקבוצות השונות בצורה מובחנת יותר, כך שהעריכו את חברי קבוצתם הפנימית כדומים יותר זה לזה וכן העריכו את הפער בינם לבין הקבוצות חוץ כגדול יותר.

השלכות דומות נצפו גם בתחום החינוך בו לא פעם מונהגת הפרדה מגדרית. רפורמות חינוכיות שדוגלות בהפרדה מגדרית נועדו להתמודד עם הפערים המגדריים המובנים במערכת החינוך, בהתחשב באתגרים הייחודיים העומדים בפני קבוצות הבנים והבנות. הרפורמות התבססו על ההנחה כי למידה בהפרדה מגדרית תסייע לבנות לשפר את הישגיהן בתחומים ריאליים כמו מתמטיקה ומדעים, על ידי מיתון סטריאוטיפים מגדריים אשר מובילים לפחות תשומת לב

ולפחות משוב חיובי כלפי הבנות בכיתות מעורבות (Bryant, 1993; Sadker & Sadker, 1994; 2000; AAUW, 1998). במקביל, הרפורמות נועדו גם להתמודד עם הפערים בהישגי הבנים בתחום הקריאה והשפה ועם שיעורי הנשירה והפשיעה הגבוהים בקרבם, בעיקר בקרב קבוצות מיעוטים אתניים (Leake & Leake, 1992; Kleinfeld, 1999). אף על פי שהרפורמות נועדו לקדם שוויון ולצמצם פערים מגדריים, חלק מהממצאים מראים כי לא רק שהרפורמות לא השיגו את מטרותן, אלא גם הובילו לחיזוק הסטריאוטיפים המגדריים בקרב התלמידים (Fabes et al., 2013; Pahlke, Hyde & Mertz, 2013; Martin & Fabes, 2001). לדוגמה, במחקר שנערך בקרב תלמידי כיתות ז' בארה"ב נמצא כי תלמידים שלמדו בכיתות מופרדות הציגו עלייה של 14% באימוץ תגובות סטריאוטיפיות ביחס לתלמידים שלמדו בכיתות מעורבות (Fabes et al., 2013). אפקט זה אף הכפיל את עצמו עבור תלמידים שהשתתפו ביותר שיעורים בהפרדה מגדרית. תוצאות אלו מדגישות את הסכנה בהבלטת המגדר כקטגוריית חלוקה בכיתה, כאשר הגברת המודעות למגדר מגבירה את הסבירות לאימוץ סטריאוטיפים מגדריים, ומובילה להפחתה ביוזמות האינטראקציה בין בנים לבנות, כך שהם פחות ניגשים זה לזה באופן ספונטני (Halpern et al., 2011; Hilliard & Liben, 2010).

כלומר, רפורמות אלו, שהוצגו ככלי לשיפור הישגי תלמידות ותלמידים, למעשה יצרו הפרדה חברתית וחיזקו את הסטריאוטיפים, כאשר תלמידים שגודלו בכיתות נפרדות הפכו להיות מקובעים יותר באמונותיהם לגבי תפקידים מגדריים מסורתיים (Datnow et al., 2001). בנוסף, ההשלכות היו חזקות במיוחד על תלמידים צעירים, כאשר תלמידי גן עם חשיפה מופחתת לבני המין השני הראו עלייה בתוקפנות ובהתנהגויות סטריאוטיפיות מגדריות (Martin & Fabes, 2001).

המחלוקת סביב הפרדה מגדרית בישראל

סוגיית ההפרדה המגדרית במרחב הציבורי בישראל הפכה בשנים האחרונות לתופעה נוכחת ומתרחבת, שמעוררת מחלוקות רבות ולה השלכות משפטיות וחברתיות שעשויות לעצב את פני החברה הישראלית בעתיד (ברק קורן, 2022). במאמר בנושא שתיעד 446 מקרים של הפרדה מגדרית במרחב הציבורי ב-20 השנים האחרונות, ברק קורן (2022) מתייחסת לקושי בהכרעה התפיסתית כלפי סוגיית הפרדה סימטרית כלגיטימית או פסולה, מכמה סיבות: ראשית, מדובר בסוגיה שנמצאת בתהליך של התפתחות והתרחבות דינאמית, כך שהגדרותיה ותחומי ההשפעה שלה מתעדכנים ומשתנים באופן מתמשך בשנים האחרונות. כלומר, מדובר בתחום שעדיין נמצא בתהליך של התגבשות, אשר הולך ומשנה את פניו בעקבות שכיחותו העולה בזירות החברתיות והמשפטיות בישראל. היא מציינת כי מדובר בתופעה ייחודית משום שהיא מתפתחת במהירות

וחודרת לתחומים שבעבר לא היו מעורבים בדיון לשוויון מגדרי, לעומת תחומים אחרים שהיו נוכחים בשיח הציבורי כמו אפליה בשוק העבודה או סוגיות אחרות ביחסי דת ומדינה (לדוגמה גיוס חרדים). שנית, האתגר בהבנת התופעה ובניסיון לגבש עמדה ברורה כלפיה נובע מהבדלים בתפיסה ובהבנה של קהלים שונים אודות ההפרדה. האופן בו הפרדה מגדרית נתפסת בישראל, מושפעת במיוחד מהיבטים דתיים ותרבותיים, בהן ההפרדה מהווה חלק בלתי נפרד מאורח החיים הדתי ומתבצעת בין היתר מתוך רצון לשמירה על ערכי הצניעות (ברק קורן 2022 ; תירוש, 2021). בהקשר זה, הצניעות מהווה לא רק דרישה בלבד אלא גם הצדקה והנמקה לקיום פרקטיקה הכוללת הפרדה במרחבים ציבוריים כמו תחבורה ציבורית ואירועים קהילתיים (תירוש, 2021). יש הרואים בה אמצעי לשמירה על 'טוהר המידות' והפחתת פיתויים בקרבה הפיזית בין המינים, בעוד שאחרים מתייחסים אליה לא רק ככלי להגבלת אינטראקציה בין המינים, אלא גם כאמצעי לשמירה על זהות חברתית ודתית, אשר מעניק לנשים תחושת חירות והעצמה במסגרת התרבותית והקהילתית שלהן (טרגין-זלר, 2014).

היבטים אלו, המעוגנים בנורמות שקיימות בחלקים מסוימים של החברה הישראלית, באים לידי ביטוי כאשר בוחנים את העמדות השונות כלפי הפרדה מגדרית סימטרית. התומכים בהפרדה מגדרית סימטרית מאמינים כי פרקטיקה זו מאפשרת לשמור על ערך הצניעות הרצוי, ובמקביל לקדם שוויון באמצעות יצירת הסדרים מקבילים לקבוצות השונות, הדומים בטיבם וברמתם, מבלי להרע או להיטיב עם אחת מהקבוצות, וזאת בהתאם לעיקרון 'נפרד אבל שווה'. לעומתם, המתנגדים להפרדה מתמקדים במסר החברתי הפסול בקיום ההפרדה שמרמז כי קיים שוני בין הקבוצות, בצורה שמחזקת את הסטראוטיפים החברתיים. גם בתוך קבוצת המתנגדים אין קו ברור לגבי כלל מקרי ההפרדה ויש החרגות שתלויות בהקשר חברתי: חלקים מהציבור רואים בכל פעולה שמבדילה בין גברים לנשים, מאירועי תרבות ועד התנהלות בבתי כנסת, ביטוי לאפליה, בעוד אחרים מסכימים לקיומה במקרים שנתפסים כאינם מפלים כגון תאי שירותים נפרדים ותחרויות ספורט. במצב כזה, בו תופעת ההפרדה המגדרית הסימטרית מקבלת פרשנויות שונות בקרב קהלים מגוונים, ישנו קושי לקבוע באופן ברור, כחברה מגובשת אחת, האם מדובר בפעולה לגיטימית או פסולה (ברק קורן, 2022).

מתוך ההנחה כי לתמיכת הציבור השפעה משמעותית על התפתחות מדיניות ההפרדה המגדרית בישראל (נגיד, 2015), המחקר הנוכחי עוסק בתפיסה החברתית כלפי הפרדה מגדרית סימטרית וצניעות, על רקע שינויים בתפיסת הנורמות הקשורות להפרדה מגדרית.

נורמות נתפסות לגבי הפרדה מגדרית

גורם אשר עשוי להשפיע על האופן בו הפרדה מגדרית עשויה להיתפס הינו הנורמות החברתיות הרווחות בציבור. נורמה חברתית מוגדרת כעקרון גלוי או סמוי המגדיר מהי הדרך הראויה והרצויה להתנהל בתוך קבוצה (Miller & Prentice, 1996). כאשר התנהגות מסוימת נתפסת כרווחת ומקובלת בחברה, למשל כשהנורמה הנתפסת היא שמקובל וראוי למחזר, תפיסה זו משמשת כמו מדריך להתנהגות ומשפיעה על החלטות כיצד לפעול ולשפוט מצבים חברתיים (Jost, Ledgerwood & Hardin, 2008).

במחקר שנערך על ידי דוגיד ותומאס-הנט (2015), נבדקה השפעת נורמות חברתיות נתפסות על דעות והתנהגויות כלפי נשים. המשתתפים חולקו לקבוצות, אשר נבדלו בשני תפעולים מרכזיים. התפעול הראשון הציג מידע על נורמות חברתיות נתפסות: עבור חלק מהמשתתפים תואר כי רוב האנשים מחזיקים בסטריאוטיפים מגדריים ומושפעים מהן בהתנהגותם, בעוד שלמשתתפים אחרים הוצג כי רק מיעוט מהאנשים מחזיקים בדעות סטריאוטיפיות ומושפעים מהן. קבוצת הבקרה, לעומת זאת, לא קיבלה כל מידע בנוגע לנורמות החברתיות. בנוסף, חלק מהמשתתפים קיבלו הנחיות להימנע מהסתמכות על סטריאוטיפים בעת מענה על השאלון, בעוד שהמשתתפים האחרים לא קיבלו הנחיה כזו. לאחר חשיפת המשתתפים למניפולציות אלו, הם התבקשו לדרג את מידת ההסכמה שלהם עם סטריאוטיפים נפוצים כלפי נשים, כגון "נשים רגישות יותר מגברים" ו"נשים יותר ממוקדות במשפחה". התוצאות הראו כי המשתתפים שקיבלו מידע שהציג את השימוש בסטריאוטיפים כרווח בחברה, נטו להביע תמיכה רבה יותר בסטריאוטיפים אלו, בין אם קיבלו הנחיה להימנע מהם ובין אם לא. ממצא זה מדגיש כי המידע על הנורמות החברתיות היה חזק יותר מההוראה המפורשת להימנע מהשימוש בסטריאוטיפים, והראה כיצד תפיסת הנורמות החברתיות משפיעה בעוצמה על עמדות והתנהגויות. לסיכום, ממצאי המחקר מדגישים את ההשפעה העמוקה שיש לתפיסת נורמות חברתיות בעיצוב עמדות והתנהגויות. עצם ההנחה שעמדות מסוימות רווחות בציבור יכולה להשפיע על שיפטים ועל התנהגות, מעבר להנחיות אחרות שרלוונטיות למצב. בהתאם לכך, ניתן לשער שברגע שאנשים תופסים הפרדה מגדרית כדבר רווח ומקובל בציבור, הם ייטו לתמוך יותר בפרקטיקה זו.

גורמים המעצבים נורמות חברתיות

המחקר בתחום של תפיסת נורמות חברתיות, מצביע על מספר דרכים בהם ניתן להשפיע על נורמות נתפסות. דרך אחת לביסוס ועיצוב נורמות נתפסות היא על ידי הצגת דעת הקהל

הרווחת לחברים בקבוצה זו, בין אם היא מדויקת ובין אם לא, שכן הערכה של תפיסה כרווחת מספיקה כדי להשפיע על דעתו האישית של הפרט (Jost, Ledgerwood & Hardin, 2008). למשל במחקריהם של סטנגור, סקריסט וגיוסט (2001a; 2001b), נמצא כי מתן מידע לאינדיבידואלים על נורמות חברתיות כלפי גזענות וסטראוטיפיות שינה את האופן בו הם העריכו את הסוגייה. עדויות אלו מצטרפות לאלה שהוצגו בפרק הקודם ומדגימות כיצד הצגת מידע על אמונות מקובלות בחברה משפיעה על עיצוב דעות והתנהגויות, ומשנה את אמונותיו האישיות של הפרט כך שיהיו דומות יותר לדעות הרווחות בקבוצה.

תפיסת נורמות גם מושפעת מהחלטות מוסדיות, כמו חקיקת חוקים חדשים (Tankard & Paluck, 2016). הממשלה, כגוף אשר שולט על התנהלות של קבוצה בקנה מידה גדול, מחוקקת חוקים דרכם היא יכולה להקנות לתושבים תפיסה לגבי מה מקובל בחברה (Hogg, 2010; Tankard & Paluck, 2016). בהתייחסות להשפעות על עיצוב נורמות חברתיות בהקשר מגדרי, חוקים ותוכניות חברתיות לשיפור מעמד הנשים יכולים לחולל שינויים משמעותיים בנורמות מגדריות בקהילות שונות (Tankard, 2016). כדוגמה לכך, בימן ושותפיה חקרו את ההשפעה של חקיקת מכסה קבועה למנהיגות נשית על שאיפותיהן והישיגיהן של נערות מתבגרות בהודו (Beaman et al, 2012). במחקר זה נמצא כי בכפרים בהם נשמרה מכסת תקנים לנשים, הפער בין המינים בשאיפות מקצועיות היה נמוך ב-20% בקרב הורי הנוער (בכל הנוגע לשאיפותיהם עבור ילדיהם) וב-32% בקרב הנערים והנערות עצמם. כמו כן, באותם כפרים לא היה פער בין המינים בהישגים אקדמאיים, ונערות השקיעו פחות זמן במטלות הבית. מממצאי המחקר עולה האפשרות שהחוק להקצאת מכסה קבועה לנשים בתפקידי מנהיגות תרם לשינוי בתפיסת הנערות לגבי מה שמקובל ולגיטימי, על ידי עיצוב נורמות חברתיות חדשות בנוגע לנשים בתפקידי מנהיגות, ובכך השפיע על התנהגויותיהן ואמונותיהן בנוגע למה שהן יכולות להשיג. ממצאים אלו מדגישים את הערך המכריע של חוקים המבטיחים תקנים למנהיגות נשית, ואת חשיבותם בקידום שוויון מגדרי והעצמת נשים.

בהתבוננות על ישראל בשנת 2023, ניתן לראות שהיא מהווה מקרה בוחן לעיצוב נורמות חברתיות בנוגע להפרדה מגדרית באמצעות החלטות הממשלה. בתחילת 2023, עם עלייתה לשלטון של הממשלה ה-37 בישראל, החלה תהליך של רפורמה משפטית רחבה. הרפורמה כללה ניסיון לשנות את המבנה המשפטי והיחסים בין השלטונות במדינה, כולל שינויים בסמכויות בית המשפט העליון, אופן בחירת השופטים, והעצמת גופים דתיים כמו בתי הדין הרבניים. אותם ניסיונות להרחיב את סמכויות בתי הדין הרבניים עוררו חשש כי הם עלולים להעמיק את השפעת המשפט

הדתי בתחומים הנוגעים ישירות לזכויות נשים, בהם נישואין, גירושין, אפטרופסות וירושה. שינויים אלו העלו דאגה כי החוק הדתי יהווה מגבלה משמעותית יותר על יכולתן של נשים לממש את זכויותיהן, במיוחד בקרב נשים מהקהילה החרדית. (קרזי-פרסלר וששון-לוי, 2024).

במקביל, במסגרת אותה רפורמה, קודמו יוזמות וחקיקות אשר חיזקו את ההכרה הרשמית בהפרדה מגדרית במרחב הציבורי. כבר בראשית 2023, בהסכמים הקואליציוניים של הממשלה עלתה הצעה לתיקון לחוק איסור אפליה במוצרים ובשירותים, שבו הפרדה מגדרית לא תיחשב כאפליה אסורה (טהון-אשכנזי, 2022). התיקון המוצע קבע כי ניתן יהיה לקיים הפרדה מגדרית במרחבים ציבוריים ובמסגרות שונות, כל עוד מדובר בשירות או מוצר שאינו ייחודי, שניתן למצוא לו חלופה סבירה באזור גיאוגרפי קרוב ובמחיר דומה. ההצעה הגדירה את ההפרדה המגדרית כאפשרות חוקית במקרים בהם היא נובעת מצרכים דתיים או תרבותיים, ובתנאי שאינה מונעת גישה מוחלטת לשירותים הציבוריים (פורום המרצות והמרצים למשפטים למען הדמוקרטיה, 2023). בנוסף, במסגרת ההסכמים הקואליציוניים נכללה הצעה לעגן בחוק את האפשרות להפרדה מגדרית במסגרות חינוכיות ואירועי תרבות. שינוי זה יאפשר הרחבת מסלולי לימוד נפרדים, לכל אדם שיצהיר כי אינו מעוניין ללמוד עם בני המין השני מטעמי דת. לצד זאת, ההפרדה לא תוגבל רק לכיתות, אלא תורחב גם למרחבים משותפים בקמפוסים, כגון מסדרונות, חצרות וקפיטריות (פורום המרצות והמרצים למשפטים למען הדמוקרטיה, 2023). כחלק ממימוש העקרונות שנקבעו בהסכמים הקואליציוניים, בהמשך אותה השנה החלה האצה משמעותית לקידום מדיניות הפרדה מגדרית בתחומים שונים. ביולי 2023 פורסם תזכיר חוק על ידי משרד המשפטים, אשר ביקש להעניק סמכות מקבילה לבתי הדין הרבניים לדון במזונות ילדים, נושא שהיה עד כה בסמכות הבלעדית של בתי המשפט לענייני משפחה (טהון-אשכנזי, 2023). באותו החודש, התקיים בכנסת כנס של "השדולה למען האישה החרדית והדתית", שבו נמנעה כניסתן של ארגוני נשים חרדיות מובילים, כך שהכנס העניק במה בלעדית לתומכים בהפרדה מגדרית, ללא ייצוג לעמדות ביקורתיות בנושא (משה פרדו ופלמן, 2023). בנוסף בחודש זה, אושרה הצעת חוק לפירוק הרשות לקידום מעמד האישה והקמת רשות חדשה שתהיה כפופה לממשלה, צעד אשר מחליש את יכולתה של הרשות לפעול כגוף עצמאי לקידום שוויון מגדרי ולמניעת אפליה (משה פרדו ופלמן, 2023). בחודש העוקב, השרה להגנת הסביבה עידית סילמן קראה ליישם פיילוט לרחצה נפרדת במעיינות רשות הטבע והגנים (אטינגר, 2023), יוזמה המדגימה את היישום של גישה זו גם במרחבים טבעיים הנתונים לאחריות המדינה. במסגרת ההשפעות הרבות של אותה הרפורמה על החברה הישראלית, עלה החשש כי אותם שינויים עלולים להוביל לדחיקת נשים

מעמדות כוח בפוליטיקה ובארגוני מדינה, דחיקת זכויות הנשים לאחר, ולא־אומץ תפיסה חדשה לגבי הלגיטימיות של הפרדה מגדרית במרחב הציבורי (בן-גל הירשהורן, 2023), השינויים לגבי הפרדה מגדרית לאורך שנת 2023 לא נשארו במסגרת שינויים מוסדיים בלבד, ונצפתה עלייה באירועים בהם התרחשה אפליה מגדרית באותם ימים, בניהם הקצאת פארק עירוני על ידי עיריית עפולה למופע בהפרדה מגדרית בחודש אוגוסט (עדי חשמונאי, 2023) ומספר מקרים בהם נהגי אוטובוסים ביקשו לכפות על נשים היכן לשבת או אסרו את עלייתן לאוטובוס הציבורי, גם הם בחודש זה (אינהורן ושקלאר-חמו, 2023). מעבר למקרים של הפרדה מגדרית ברורה, נרשמו גם אירועים בהם הוצגו דרישות לצניעות כחלק מהפרדה זו, לדוגמה דרישת לבוש צנוע בלונה פארק בבת ים (תום נחום, 2023), וכן דרישה מנערו להתכסות בבגדים ולהתיישב בחלק האחורי באוטובוס (משה כהן, 2023). החלטות מוסדיות אלו המלוות בעלייה בשכיחות האירועים המפלים בציבור, מהווים דוגמה לאופן בו חוקים והצעות חקיקה יכולים להשפיע על הנורמות החברתיות והתפיסות האישיות כלפי מעמד האישה בחברה. השפעות אלו עלולות להוביל לעיצוב עמדות מגדריות לא שוויוניות כלפי נשים, כהשלכה ארוכת טווח של המהלכים הקשורים ללגיטימציה של הפרדה מגדרית בחברה הישראלית.

המחקר הנוכחי

מטרת מחקר זה היא לבחון את הגורמים המעצבים תפיסות כלפי הפרדה מגדרית וצניעות, תוך התמקדות בתפקידן של נורמות נתפסות בעיצוב תפיסות אלו. נבחנו תפיסות לגבי שני תרחישים שמציגים מקרה של הפרדה מגדרית. התרחיש הראשון כולל הנחייה מוסדית להחיל כללי צניעות במרחבים ציבוריים (וכך באופן בלתי ישיר מייצר הפרדה בהתנהלות במרחב) והתרחיש השני כלל תיאור מקרה של הפרדה מגדרית סימטרית בהכשרת מורים. התגובות לשני התרחישים נבחנו בשתי נקודות זמן: מרץ 2023 ואוגוסט 2023. נקודת הזמן הראשונה מסמלת את תחילת כהונתה של ממשלה אשר תומכת באופן מוצהר בהפרדה, בעוד נקודת הזמן השנייה משקפת את שיא הפעילות המשפטית, שהתמקדה בין היתר בהליכי חקיקה ובפסיקות הנוגעות לאפליה והפרדה מגדרית. בחינת התפיסות החברתיות בשתי תקופות אלו עשויה לספק תובנות על הקשר בין שינויים מוסדיים, כחלק מדינמיקה חברתית-תרבותית, לבין אופן תפיסת הציבור ותמיכתו בהפרדה מגדרית. בנוסף, בתרחיש הצניעות שולב תפעול של נורמות נתפסות, שבאמצעותו נבחנה השפעתן באופן ניסויי. ספציפית, לחלק מהנבדקים נאמר שרוב הציבור תומך בהנחיה לצניעות ולחלק מהמשתתפים מידע זה לא הוצג. תפעול זה שימש לבחינת השפעת מידע בדבר תפיסות הציבור על עמדות כלפי ההנחיה לצניעות. למיטב ידיעתי,

מחקר זה הוא מהראשונים לבחון באופן אמפירי את ההשפעה של שינויים בפועל בנורמות חברתיות, לצד השפעות של נורמות מתופעלות, על תפיסות החברה הישראלית בנוגע להפרדה מגדרית וצניעות.

מתוך ההבנה כי למאפיינים דמוגרפיים מרכזיים, ובהם מגדר, רמת דתיות ותמיכה בממשלה, עשויה להיות השפעה על הקשרים הנבחנים במחקר, הם נמדדו גם כן. משתנים אלו נבחרו בשל חשיבותם בהקשרים חברתיים ותרבותיים, כגון שכיחות ולגיטימיות של הפרדה מגדרית במגזרים דתיים, הבדלים מגדריים אפשריים בתפיסת הנושא, ותמיכה בממשלה. מכיוון שהנורמות המוסדיות נגזרות מהממשלה שנבחרה על ידי רוב הציבור, אך עדיין קיימים פלחים משמעותיים באוכלוסייה שאינם תומכים בה, ניתן להניח כי קבוצות שונות יגיבו לנורמות אלו באופן שונה.

מצד אחד, ייתכן כי בקרב משתתפים הנוטים לתמוך בהפרדה מלכתחילה (דתיים, גברים ותומכי הקואליציה) ההשפעה של הנורמות הנתפסות תהיה חלשה יותר, שכן עמדותיהם בנושא עשויות להיות מושרשות ויציבות. מצד שני, ייתכן כי דווקא בקרב משתתפים שהנורמות מהדהדות עמדות קיימות, הן יחזקו את הנטייה הראשונית שלהם ויעודדו תמיכה רבה עוד יותר בהפרדה.

למחקר זה מספר השערות:

1. החלטה מוסדית לקיים הפרדה מגדרית תיתפס כמקובלת יותר בנקודת זמן המדידה השנייה בהשוואה לנקודת זמן המדידה הראשונה.
2. החלטה מוסדית לקיים הפרדה מגדרית תיתפס כמקובלת יותר בקרב משתתפים להם יוצג מידע על רוב הציבור כתומך בהפרדה לעומת משתתפים שלהם לא יוצג מידע זה.

האפקטים המשוערים בסעיפים הקודמים נבחנו בנפרד עבור נשים וגברים, עבור אנשים ברמות דתיות שונות, ועבור תומכי ומתנגדי הממשלה ונבדקה ההשפעה של גורמים דמוגרפיים אלה על הממצאים.

שיטה

משתתפים

המחקר כלל 3889 משתתפים, אשר גויסו על ידי חברת סקרים (המערבת תשלום לנבדקים) לאחת משתי נקודות זמן הרצת המחקר - מרץ 2023 או אוגוסט 2023. 88 משתתפים הוסרו ממערך הנתונים משום שלא מילאו את השאלון כהלכה: חלקם הפסיקו את מילוי השאלון באמצע, אחרים סימנו תשובות בחזרתיות לא סבירה, וחלקם סיימו את השאלון בפרק זמן קצר

מהמצופה, שלא תואם את הזמן הנדרש לקריאה בסיסית של הטקסט ומילוי השאלון. לאחר ניקוי הנתונים, מערך הנתונים הסופי כלל 3801 משתתפים, 1918 משתתפים בנקודת מדידת הזמן הראשונה ו-1883 משתתפים בנקודת הזמן השנייה. המדגם כלל 53% נשים, טווח הגילאים של המשתתפים היה בין 18 ל-87 שנים ($M=39.8$, $SD=14.56$). מבחינת השכלה, כמחצית מהנבדקים (48.6%) היו בעלי השכלה אקדמית, והיתר דיווחו על השכלה תיכונית או נמוכה יותר (51.4%). בנוסף, המשתתפים דירגו את עצמם על סולם של 1-5 ביחס להכנסה הממוצעת במשק (21,063 ש"ח) וממוצע הדירוגים היה מעט מתחת לממוצע הארצי ($M=2.56$, $SD=1.27$). מבחינת ההשתייכות של המשתתפים למגזרים השונים העלתה כי חילונים היו את הקבוצה הגדולה ביותר (45.4%), אחריהם מסורתיים (20.5%), דתיים (18.3%), חרדים (12.8%), וחרדים לשעבר (3%).

בהשוואה בין שני סבבי המחקר (סבב ראשון במרץ 2023, סבב שני באוגוסט 2023), נמצאה עקביות במרבית המאפיינים הדמוגרפיים של המדגם, כך שההבדל המובהק היחיד נצפה בגיל הממוצע של המשתתפים: בסבב הראשון עמד הגיל הממוצע על 42.36 שנים ($SD=14.83$), ואילו בסבב השני על 37.11 שנים ($SD=13.86$), פער של כ-5 שנים בממוצע. לעומת זאת, בשאר המשתתפים הדמוגרפיים (מגדר, הכנסה, השכלה, ומגזר דתי) לא נמצאו הבדלים בין שני הסבבים.

הליך וכלים

המחקר נערך באמצעות שאלון אינטרנטי במערכת Qualtrics. בכל נקודת זמן מדידה השתתפו משתתפים אחרים במילוי השאלון. טרם תחילת מילוי השאלון, המשתתפים קראו הסבר קצר אודות המחקר והתבקשו לחתום על הסכמתם להשתתף בחתימת טופס הסכמה מדעת. לאחר הסכמתם, המשתתפים קראו את תרחיש הצניעות, בו תוארה הנחיה מוסדית לצניעות אשר כוללת הנחייה לכיסוי כתפיים במוסדות עירוניים, פרקטיקה שלרוב מיושמת על נשים וכך בפועל מיישמת הפרדה מגדרית במרחב הציבורי. באופן ספציפי המשתתפים קראו את הטקסט הבא:

" פתח תקוה היא עיר מגוונת וסובלנית, ועל כך גאוותנו. לשם חיזוק החיים המשותפים נבקש להנחות כי מעתה יהיה על עובדיה ועובדותיה של העירייה וכלל המועסקים והמועסקות בה באופן ישיר או עקיף, להתלבש באופן מכבד ומתוך התחשבות באמונתם ומנהגיהם של כלל תושבי העיר. למען הנוחות, בכל אתר של העירייה, לרבות משרדי קבלת קהל, גנים ובתי ספר, קופות חולים, חניונים, קניונים ומתנ"סים, יוצבו בכניסה דוכנים עם צעיפים איכותיים לכיסוי הכתפיים וכו' במידת הצורך."

לאחר קריאת התרחיש, למחצית מהמשתתפים (קבוצת הניסוי) הוצג מידע כוזב לפיו מרבית הציבור תומך בהחלטה זו, בעוד המחצית השנייה (קבוצת הביקורת) לא קיבלה מידע זה.

משתתפי קבוצת הניסוי נחשפו למידע לפיו "בסקר שנערך בקרב מדגם מייצג של האוכלוסייה בישראל נמצא ש-63% מהציבור רואים את ההנחיה כלגיטימית". מידע זה נועד לייצר רושם של תמיכה ציבורית רחבה בנורמה שהוצגה. לעומת זאת, משתתפי קבוצת הביקורת לא קיבלו מידע זה. לאחר מכן המשתתפים התבקשו למלא סדרת שאלונים שנועדו למדוד את עמדותיהם כלפי ההחלטה שהוצגה בתרחיש.

בהמשך, בחלקו השני של השאלון הוצג לכלל המשתתפים תרחיש נוסף, המתאר קיום הפרדה מגדרית סימטרית בהכשרת מורים (לתרחיש זה לא הוצמד תפעול של תמיכה הציבור):

" בחודש יוני נערכה השתלמות להוראת אנגלית למורים ומורות בבתי ספר ממלכתיים וממלכתיים-דתיים מטעם משרד החינוך. מספר מורים ומורות ביקשו שההשתלמות תועבר בהפרדה בין גברים לנשים, וכך היה. המורים היו באולם אחד, והמורות באולם אחר. לדברי משרד החינוך "ממילא תוכנן שהמורים והמורות יחולקו לשתי קבוצות כשבכל אולם תתקיים פעילות מקבילה, אז אם אפשר להתחשב בצרכים וברגישויות, איננו רואים סיבה שלא לעשות כך".

בתום קריאת התרחיש המשתתפים מילאו סדרת שאלונים נוספת שנועדו למדוד את עמדותיהם כלפי התרחיש שהוצג. בסיום, המשתתפים מילאו שאלון דמוגרפי ושאלון עמדות אידיאולוגיות. מילוי שאלון המחקר ארך כשבע דקות.

כלים

טופס הסכמה מדעת (נספח א). מטרתו של טופס זה היא ליידע את המשתתפים אודות תוכן הניסוי, מהלכו ועל זכותם לפרוש מהניסוי בכל עת. כמו כן, הוצגו בטופס פרטים ליצירת קשר עם עורכי המחקר במידה והמשתתפים ירצו בכך.

בדיקת מניפולציה. מייד בתום הקריאה של תרחיש הצניעות והמניפולציה של תמיכת הציבור, המשתתפים נשאלו האם "לפי הקטע שקראת, רוב הציבור תומך בהנחיה"? התשובות היו כן או לא, ושימשו עבור בדיקה של תשומת לב למניפולציה.

שאלון להערכת תפיסות ורגשות כלפי תרחיש הצניעות (נספח ב). לאחר קריאת התרחיש, המשתתפים התבקשו למלא שאלון הבוחן את עמדותיהם ותגובותיהם. השאלון כלל פריטים שנמדדו בסולם ליקרט בן 7 רמות ("כלל לא" עד "במידה רבה מאוד"). השאלות כללו הערכה של תפיסת הלגיטימיות של ההנחיה ("האם לתחוששתך האישית, ההנחיה שמתוארת בקטע

היא בקשה לגיטימית?¹ בנוסף, השאלון כלל מדדים של רגשות שהתעוררו בעקבות התרחיש, כאשר מהפריטים נוצרו שני סולמות. הראשון, סולם רגשות חיוביים שכלל את הפריטים: שמחה, שביעות רצון, בטחון, תקווה ושקט, ונועד להעריך את הרגשות החיוביים שהתעוררו בקרב המשתתפים בעקבות התרחיש. מהימנות סולם זה נמדדה באמצעות אלפא של קרונברך ונמצאה גבוהה ($\alpha=.947$). השני, סולם רגשות שליליים, כלל את הפריטים אי נוחות, כעס, דאגה, זעם, חשש ופחד, ונועד להעריך את הרגשות השליליים שהתעוררו בקרב המשתתפים בעקבות התרחיש. מהימנות סולם זה נמדדה באמצעות אלפא של קרונברך ונמצאה גבוהה גם היא ($\alpha=.957$).

שאלה לבחינת דעתם של המשתתפים כלפי תרחיש הפרדה מגדרית סימטרית (נספח

ג). השאלה נועדה להעריך את העמדות של המשתתפים לגבי הלגיטימיות של ההפרדה באמצעות סולם ליקרט בין 7 רמות ("כלל לא" – "במידה רבה מאוד"), כשהשאלה היתה "האם לתחושך האישית, התכנון של הארוע המתואר בקטע הינו לגיטימי?".

שאלון דמוגרפי (נספח ד). מטרתו של השאלון הייתה לאסוף מידע דמוגרפי על

המשתתפים השונים. המשתתפים ענו על אחד עשר פריטים המודדים מגדר, גיל, הזדהות פוליטית, דת, מקום מגורים, רמת דתיות, מגזר דתיות, רמת השכלה, הכנסה חודשית (מדורג בסולם ליקרט בין 5 רמות מ"הרבה מתחת לממוצע" ו"עד הרבה מעל הממוצע"), תמיכה בממשלה ותמיכה במאבק לקידום שוויון בין נשים לגברים (מדורג בסולם ליקרט בין 7 רמות מ"כלל לא" ו"במידה רבה מאוד").

עבור מדידת המגדר המשתתפים התבקשו לציין את מגדרם כזכר, נקבה, אחר או כמעדיפים לא להשיב. 7 משתתפים בחרו באפשרות אחר/לא להשיב וסווגו כנתונים חסרים. עבור בחינת התמיכה בממשלה, נעשה שימוש במדד שבחן את ההלימה בין עמדות הפרט לעמדות הממשלה בנושאי דת ומדינה, על סולם של 1 עד 7 (כאשר 1 מייצג הלימה נמוכה ו-7 מייצג הלימה גבוהה). ממוצע המשתתפים במדד זה מצביע על רמת הלימה בינונית-נמוכה ($M=3.25$, $SD=2.18$). על בסיס שאלה זו נבנה משתנה דיכוטומי של הלימה נמוכה וגבוהה, כך שרמות 1–3 סווגו כ"תמיכה נמוכה בממשלה", ורמות 4–7 כ"תמיכה גבוהה בממשלה". ניתוח הנתונים הראה כי 54.7% סווגו כתומכים בממשלה (שלושה משתתפים לא השיבו על שאלה זו וסווגו כנתונים חסרים). עבור בחינת רמת דתיות המשתתפים, המשתתפים התבקשו להגדיר את זהותם הדתית

¹ שאלה נוספת, בשני התרחישים, בחנה את הבנת ההתנגדות להנחיה ("האם אתה באופן אישי יכול להבין אדם שמתנגד לבקשה שמתוארת בקטע?"). נמצא כי קיימת קורלציה שלילית וחזקה בין שאלה זו לבין תפיסת הלגיטימיות של ההנחיה ($r=-.529$, $p<.001$). לאור זאת, החלטנו למקד את הניתוח בשאלת הלגיטימיות בלבד.

לפי חמש קטגוריות: חילוני, מסורתי, דתי-לאומי, חרדי, וחרדי-לאומי. מאחר שמספר המשתתפים שהגדירו את עצמם כחרדי-לאומי היה קטן מכדי לאפשר ניתוח סטטיסטי מהימן, קטגוריה זו אוחדה עם הקטגוריה של חרדי לצורך ניתוח הנתונים. שלושה משתתפים בחרו שלא להשיב על שאלה זו וסווגו כנתונים חסרים. באשר להשוואת הסבבים מבחינה מגדרית, לא היה הבדל מבחינת מגדר המשתתף ורמת הדתיות בין שני הסבבים, אולם במדד התמיכה בממשלה נמצא הבדל מובהק בין הסבבים, $\chi^2(1, N = 3,798) = 9.70, p > .01$. בסבב הראשון 47.7% מהמשתתפים דיווחו על תמיכה גבוהה בממשלה, בעוד שבסבב השני נתון זה עמד על 42.7%, מה שמעיד על ירידה בתמיכה הממשלה לאורך הזמן.

שאלונים נוספים אשר לא נותחו במאמר הנוכחי. המחקר כלל שאלונים נוספים אשר לא נותחו במחקר הנוכחי והם מופיעים בנספח ה.

תוצאות

על מנת לוודא שבכל תנאי היה תמהיל דומה מבחינה דמוגרפית בוצעה השוואה בין תנאי הניסוי. כפי שניתן לראות בלוח 1, בהתאם לעקרונות של הקצאה רנדומלית, לא נמצאו הבדלים בין קבוצת הביקורת לקבוצת התפעול במשתנים אלו.

לוח 1

השוואת ערכי המשתנים העיקריים בין קבוצת הביקורת לקבוצת הניסוי

p	χ^2 (df)	תפעול	ביקורת		
.868	0.028 (1)	907	883	גברים	מגדר
		1010	994	נשים	
.696	1.44 (3)	871	853	חילונים	רמת דתיות
		388	395	מסורתיים	
		1045	1029	דתיים	
		295	303	חרדים	
.616	0.251 (1)	1057	1023	תמיכה נמוכה	תמיכה בממשלה
		859	859	תמיכה גבוהה	

השפעת נורמות נתפסות לגבי צניעות

לאחר הסינון הראשוני, שהותיר מדגם של 3801 משתתפים, בוצע סינון נוסף עבור חלק זה של המחקר שהתמקד בקבוצה שעברה מניפולציה ניסויית (קבוצת הניסוי). אפקטיביות המניפולציה נבחנה בקרב משתתפים אלה, ונמצא כי 186 משתתפים מקבוצת הניסוי ענו תשובה לא נכונה (סימנו כי רוב הציבור לא תומך בהנחיה, בעוד הטקסט אמר שרוב הציבור תומך בה) והוסרו מהמדגם. בעקבות כך, מספר המשתתפים שנותרו לניתוח החלק העוסק בהנחיה לצניעות

כלל 3615 משתתפים. בנוסף, בשל היעדר מענה על מספר שאלות דמוגרפיות מצד 10 משתתפים במדגם זה, המדגם הסופי לחלק זה עמד על 3605 משתתפים.

לוח 2 מציג את הממוצעים של המשתנים המרכזיים במחקר ואת הקשרים ביניהם. בחינה ראשונית של הממוצעים הראתה כי למשתתפים רמות בינוניות-נמוכות בתפיסת ההנחיה לצניעות כלגיטימית, רמה נמוכה של רגשות חיוביים כלפי ההנחיה, ורמה בינונית של רגשות שליליים כלפי ההנחיה. ניתוח הקשרים בין המשתנים העלה כי ככל שהנבדקים ראו את ההנחיה לצניעות כלגיטימית כך גם עלו בהם יותר רגשות חיוביים ופחות רגשות שליליים. כמו כן, נמצא כי רמת הדתיות השפיעה על תפיסת הלגיטימיות של ההנחיה. במבחני המשך מסוג בונפרוני לבחינת מקור המובהקות נמצאו הבדלים מובהקים ($p < .001$) בין הקבוצות, כאשר משתתפים חרדים ($M=5.27, SD=1.925$) נטו לראות את ההנחיה כלגיטימית יותר בהשוואה למשתתפים דתיים ($M=3.98, SD=2.122$), מסורתיים ($M=3.34, SD=2.085$) וחילוניים ($M=2.25, SD=1.777$), כאשר חילוניים הציגו את רמות הלגיטימיות הנמוכות ביותר. בנוסף, גברים (לעומת נשים; אף על פי שהאפקט היה חלש מאוד) ותומכי הממשלה (לעומת מתנגדיה) נטו לתפוס את ההנחיה כלגיטימית יותר.

לוח 2

מטריצת קורלציות בין המשתנים העיקריים במחקר עבור בחינת מדיניות הצניעות

	5	4	3	2	1	$M(SD)$	
1. תפיסת לגיטימיות מדיניות צניעות						3.31 (2.23)	
2. רגשות חיוביים					.748***	2.78 (1.86)	
3. רגשות שליליים				-.630***	-.763***	3.93 (2.08)	
4. מגדר (גברים = 1, נשים = 2)			.074***	-.061***	-.059***		
5. רמת דתיות		.052*	-.560***	.449***	.490***		
6. תמיכה בממשלה (תמיכה נמוכה = 1, תמיכה גבוהה = 2)	.522***	-.019	-.509***	.443***	.448***		

הערות: $p < .05$ *

*** $p < .000$

תפיסת ההנחיה לצניעות כלגיטימית

על מנת לבחון את השפעת הזמן והתפעול על בחינת לגיטימיות ההנחיה לצניעות, נערך ניתוח שונות דו כיווני שכלל תחילה רק את המשתנים של תנאי זמן כמשתנים בלתי תלויים. לוח 3 מציג את פרטי המבחנים הסטטיסטיים. התוצאות הראו אפקט עיקרי לתנאי כך שבתנאי בו נאמר שרוב הציבור תומך בהנחיה היא נתפסה כיותר לגיטימית ($M=3.53$, $SD=2.30$) לעומת התנאי בו לא הוצגו הפרטים על תמיכת הציבור ($M=3.11$, $SD=2.14$). כמו כן, נמצא גם אפקט עיקרי לזמן כך שבסבב ההרצה הראשון ($M=3.39$, $SD=2.23$) לעומת השני ($M=3.24$, $SD=2.23$), ההנחיה נתפסה כיותר לגיטימית. ממצא זה מנוגד להשערה, לפיה בנקודת הזמן השנייה נראה יותר תמיכה בהפרדה, אולם הוא תואם את השינוי שנצפה במשתנה התמיכה בממשלה, בו נראתה ירידה בתמיכה בממשלה בסבב השני. לא נמצאה אינטראקציה מובהקת בין השפעת הזמן לתפעול המחקר.

בשלב השני, ביצעתי את הניתוח שוב, הפעם תוך שליטה על משתנים דמוגרפים של גיל, השכלה, הכנסה, מגדר, רמת דתיות ורמת תמיכה בממשלה (שכפי שהראתי בלוח 2, חלקם קשורים למשתנה התלוי). גם בבקרה על משתנים אלו, נמצא אפקט עיקרי מובהק של תנאי הניסוי על תפיסת ההנחיה כלגיטימית. הפעם, עם המשתנים הדמוגרפים, לא היה אפקט לזמן או אינטראקציה. כלומר, ללא קשר לזמן בו מילאו המשתתפים את המחקר, וגם כשנלקחים בחשבון משתנים כמו גיל מין רמת דתיות והכנסה, התנאי שחידד כי רוב הציבור תומך בהנחיה לצניעות גרם לכך שהמשתתפים יראו בהנחיה כיותר לגיטימית.

ניתוחי שונות דו-כיוונים להשפעת זמן ותנאי הניסוי על תפיסת הלגיטימיות של ההנחיה לצניעות

ניתוח עם שליטה בדמוגרפיים		ניתוח ללא שליטה בדמוגרפיים		
P value	F (df, df)	P value	F (df, df)	
$p < .001$	$F(1, 3595) = 39.904$	$p < .001$	$F(1, 3611) = 34.083$	תנאי
$p = .147$	$F(1, 3595) = 2.107$	$p < .05$	$F(1, 3611) = 4.754$	זמן
$p = .785$	$F(1, 3595) = .074$	$p = .996$	$F(1, 3611) = .000$	תנאי * זמן
$p < .001$	$F(1, 3595) = 23.215$			מגדר
$p < .001$	$F(1, 3595) = 233.671$			רמת דתיות
$p < .001$	$F(1, 3595) = 329.274$			תמיכה בממשלה
$P < .05$	$F(1, 3595) = 5.173$			הכנסה
$p < .001$	$F(1, 3595) = 11.506$			גיל
$p = .185$	$F(1, 3595) = 1.759$			השכלה

בחינת משתנה התנאי כפונקציה של קבוצה דמוגרפית. כדי להמשיך ולבחון את

ההשפעה הפוטנציאלית של משתנים דמוגרפים מרכזיים, בחנתי האם האפקט של התפעול השתנה כפונקציה של מגדר המשתתף, התמיכה שלו/שלה בממשלה, ורמת הדתיות שלו/שלה. אף על פי ששליטה במשתנים אלו לא השפיעה על האפקט של התפעול, ההשפעה שלהם עשויה להיות משולבת בו כך שלתפעול יהיה אפקט שונה בקבוצות הדמוגרפיות השונות שנבחנו. לשם כך, בחנתי שלושה מודלים שונים, כשכל אחד נבדקה אינטראקציה בין תנאי הניסוי לבין אחד מהמשתנים: מגדר, רמת דתיות או תמיכה בממשלה. במודלים הללו שלטתי בזמן, גיל, השכלה והכנסה, במטרה לנטרל את השפעתם על המשתנים התלויים.

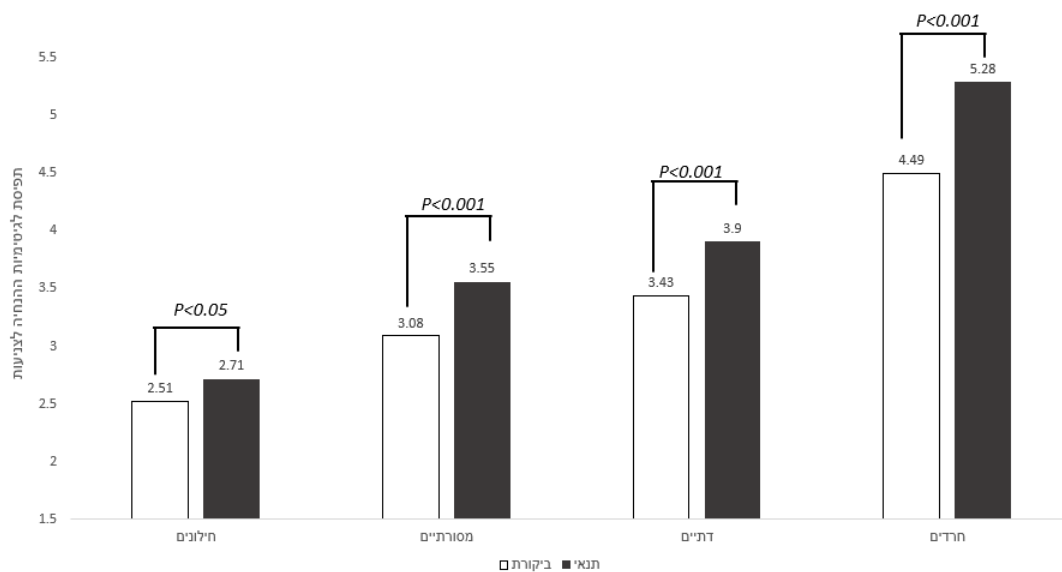
לוח 4 מתאר את הניתוחים הסטטיסטיים. כפי שנראה בלוח, בניתוח שבחן את האינטראקציה עם מגדר, נמצאו אפקטים עיקריים לתפעול ולמגדר (בהתאם לניתוחים קודמים) אך לא נמצאה אינטראקציה מובהקת בין תנאי הניסוי לבין מגדר.

בניתוח שבחן את השפעתם המשותפת של תנאי הניסוי ורמת דתיות, נמצאו שוב האפקטים העיקריים לתנאי ולרמת דתיות. בנוסף נמצאה אינטראקציה מובהקת בין תנאי הניסוי לרמת דתיות. כפי שניתן לראות בתרשים 1, בעוד שבכל רמות הדתיות התפעול גרם לתפיסה

גבוהה יותר של לגיטימיות הצניעות, האפקט של תפעול הנורמות היה בולט יותר ככל שרמת הדתיות עלתה, כך שהפער בין קבוצת הביקורת לקבוצת התפעול היה הגדול ביותר בקרב משתתפים חרדים והקטן ביותר בקרב משתתפים חילונים.

תרשים 1

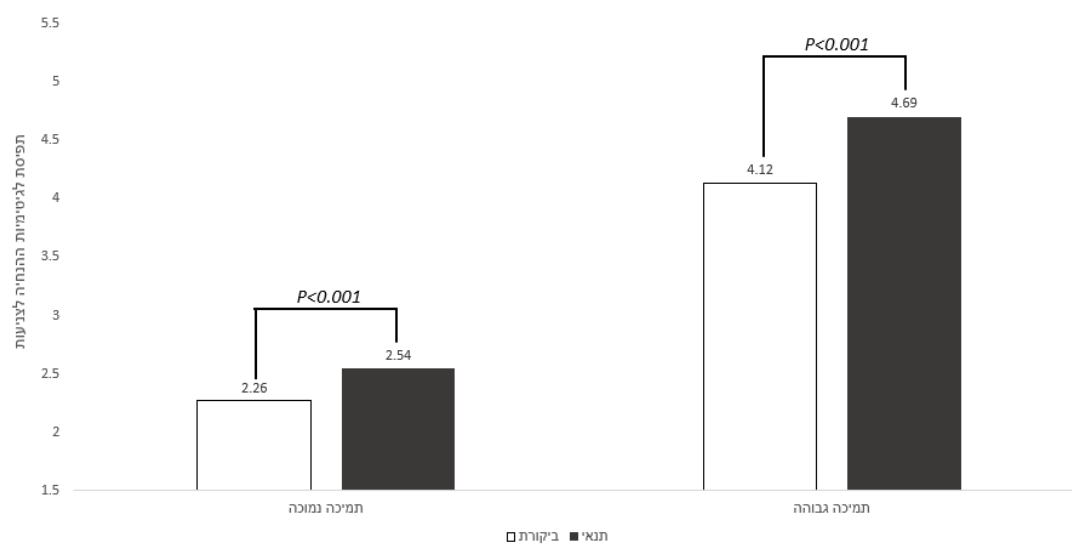
השפעת התפעול הניסויי על תפיסת הלגיטימיות של צניעות לפי רמת דתיות

בניתוח שבחן את השפעתם המשותפת של תנאי הניסוי ותמיכה בממשלה, נמצאו שוב האפקטים העיקריים לתפעול ולתמיכה בממשלה. בנוסף נמצא אינטראקציה מובהקת בין תנאי הניסוי לתמיכה בממשלה. כפי שניתן לראות בתרשים 2, בקרב שתי קבוצות התמיכה, התפעול גרם ליותר תפיסת לגיטימיות, אך האפקט של תפעול הנורמות היה בולט יותר בקרב משתתפים עם רמת תמיכה גבוהה בממשלה בהשוואה למשתתפים עם רמת תמיכה נמוכה.

תרשים 2

השפעת התפועל הניסויי על תפיסת הלגיטימיות של צניעות לפי רמת תמיכה בממשלה

ממצאים אלה מצביעים על כך שבקרב כל תתי הקבוצות שבחנו, לתפועל של תפיסת הנורמות הייתה השפעה מובהקת. כמו כן, אנשים המביעים מראש תמיכה חזקה יותר בקיום מדיניות של צניעות, והנורמה מהדהדת את עמדותיהם, נוטים להיות מושפעים במיוחד מתפועל המדגיש את הנורמות.

ניתוח אינטראקציות בין תנאי הניסוי למגדר, דתיות ותמיכה בממשלה על תפיסת הלגיטימיות והרגשות

P value	F (df, df)	
תפיסת לגיטימיות		
$p=.326$	$F(1, 3595) = .965$	תנאי*מגדר
$p<.01$	$F(1, 3596) = 7.593$	תנאי*דתיות
$p<.05$	$F(1, 3596) = 4.091$	תנאי*תמיכה בממשלה
רגשות חיוביים		
$p=.552$	$F(1, 3596) = .354$	תנאי*מגדר
$p<.05$	$F(1, 3596) = 4.160$	תנאי*דתיות
$p=.093$	$F(1, 3596) = 2.827$	תנאי*תמיכה בממשלה
רגשות שליליים		
$p=.404$	$F(1, 3596) = .695$	תנאי*מגדר
$p=.134$	$F(1, 3596) = 2.252$	תנאי*דתיות
$p=.274$	$F(1, 3596) = 1.198$	תנאי*תמיכה בממשלה

בחינת רגשות המתעוררים בעקבות ההנחיה לצניעות

על מנת לבחון את השפעת הזמן והמניפולציה הניסויית על הרגשות החיוביים והשליליים העולים בעקבות הנחיה זו, נערכו שני ניתוח שונות דו כיווניים שכללו שליטה במשתנים דמוגרפים של גיל, השכלה, הכנסה, מגדר, רמת דתיות ורמת תמיכה בממשלה (שכפי שניתן לראות בלוח 2, חלקם קשורים למשתנים התלויים).

לוח 5 מציג את פרטי המבחנים הסטטיסטיים. בניתוח שבחן השפעת המשתנים על רגשות חיוביים, התוצאות הראו אפקט עיקרי לתנאי כך שבמצב שבו הוצג כי רוב הציבור תומך בהנחיה, הרגשות החיוביים שהתעוררו בעקבותיה היו חזקים יותר ($M=2.88$, $SD=1.92$) בהשוואה למצב שבו לא נמסר מידע על תמיכת הציבור ($M=2.69$, $SD=1.80$). כמו כן נמצא אפקט עיקרי לזמן כך שבסבב הראשון, התעוררו רגשות חיוביים חזקים יותר בעקבות ההנחיה ($M=2.90$, $SD=1.87$) בהשוואה לסבב השני ($M=2.66$, $SD=1.85$). לא נמצאה אינטראקציה מובהקת בין תנאי לזמן.

בניתוח שבחן השפעת המשתנים על התעוררות רגשות שליליים, התוצאות הראו אפקט עיקרי לתנאי כך שבמצב בו לא נמסר מידע על תמיכת הציבור בהנחיה, הרגשות השליליים שהתעוררו בעקבותיה היו חזקים יותר ($M=4.07$, $SD=2.03$) בהשוואה למצב שבו הוצג מידע כי רוב הציבור תומך בהנחיה ($M=3.78$, $SD=2.03$). כמו כן נמצא אפקט עיקרי לזמן כך שבסבב הראשון, התעוררו רגשות שליליים חלשים יותר בעקבות ההנחיה ($M=3.84$, $SD=2.08$) בהשוואה לסבב השני ($M=4.03$, $SD=2.08$). לא נמצאה אינטראקציה מובהקת בין תנאי לזמן.

לוח 5

ניתוחי שונות דו-כיוונים להשפעת זמן ותנאי הניסוי על רגשות כלפי ההנחיה לצניעות

רגשות חיוביים		רגשות שליליים		
P value	F (df, df)	P value	F (df, df)	
$p<.001$	$F(1, 3595) = 23.553$	$p<.001$	$F(1, 3595) = 10.782$	תנאי
$p<.05$	$F(1, 3595) = 3.944$	$p<.01$	$F(1, 3595) = 8.216$	זמן
$p=.422$	$F(1, 3595) = .645$	$p=.373$	$F(1, 3595) = .793$	תנאי * זמן
$p<.001$	$F(1, 3595) = 40.039$	$p<.001$	$F(1, 3595) = 17.905$	מגדר
$p<.001$	$F(1, 3595) = 456.254$	$p<.001$	$F(1, 3595) = 147.667$	רמת דתיות
$p<.001$	$F(1, 3595) = 434.644$	$p<.001$	$F(1, 3595) = 357.343$	תמיכה בממשלה
$p=.422$	$F(1, 3595) = .645$	$p<.05$	$F(1, 3595) = 4.98$	הכנסה
$p<.01$	$F(1, 3595) = 3.525$	$p=.643$	$F(1, 3595) = .215$	גיל
$p=.233$	$F(1, 3595) = 1.423$	$p<.001$	$F(1, 3595) = 15.068$	השכלה

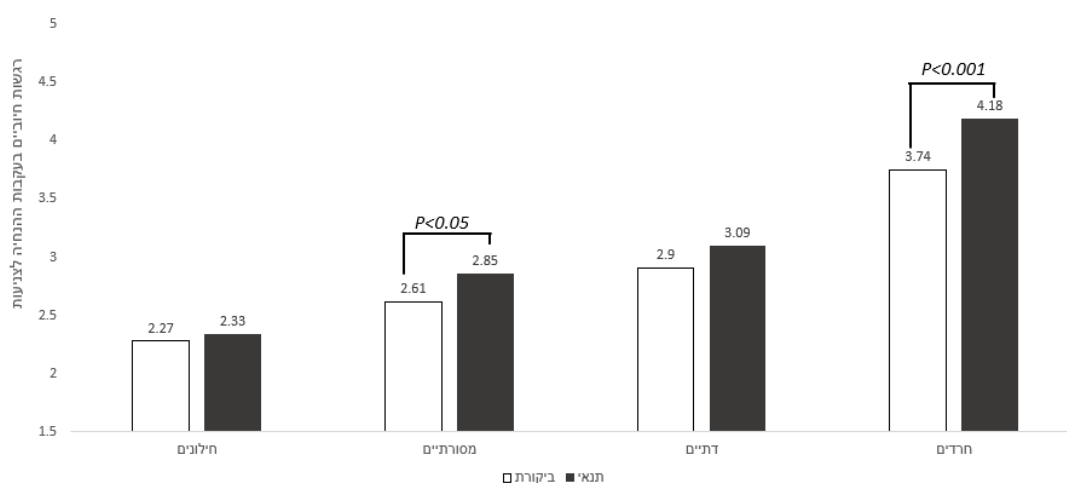
בחינת משתנה התנאי כפונקציה של קבוצה דמוגרפית. בהתאם לניתוחים אשר בוצעו על תפיסת לגיטימיות ההנחיה, גם בניתוחים אלו נבחנה ההשפעה הפוטנציאלית של המשתנים מגדר, רמת דתיות ותמיכה בממשלה. לשם כך, נבחנו עבור כל מדד רגשות, שלושה מודלים שונים כשכל אחד בוחן אינטראקציה אחרת בין תנאי הניסוי לבין אחד מהמשתנים הדמוגרפים (מגדר, רמת דתיות או תמיכה בממשלה). המודלים שלטו בגיל, השכלה והכנסה, במטרה לנטרל את השפעתם על המשתנים התלויים. בעקבות המובהקות של משתנה הזמן עבור שני מדדי הרגשות, הוספנו גם שליטה על משתנה זה בניתוחים. לוח 4 מתאר את הניתוחים הסטטיסטיים.

בניתוח שבחן את האינטראקציה עם מגדר, נמצאו שוב אפקטים עיקריים לתנאי הניסוי ולמגדר עבור שני סוגי הרגשות, אך לא נמצאה אינטראקציה מובהקת בין תנאי הניסוי לבין מגדר על עוררות רגשות חיוביים או שליליים.

בניתוח שבחן את השפעתם המשותפת של תנאי הניסוי ורמת דתיות, נמצאו שוב אפקטים עיקריים לתנאי הניסוי ולרמת דתיות עבור שני סוגי הרגשות. כמו כן, נמצאה אינטראקציה מובהקת בין תנאי הניסוי לרמת דתיות עבור רגשות חיוביים. כפי שניתן לראות בתרשים 3, בקרב משתתפים מסורתיים וחרדים, התפעול הניסויי הוביל לעלייה מובהקת ברגשות חיוביים בהשוואה לקבוצת הביקורת, בעוד שבקרב חילונים ודתיים לא נמצא הבדל מובהק בין התנאים. נוסף על כך, הפער בין קבוצת הביקורת לקבוצת התפעול היה גדול יותר בקרב משתתפים חרדים בהשוואה למשתתפים מסורתיים, דבר המעיד על כך שההשפעה של התפעול הניסויי הייתה חזקה יותר ככל שרמת הדתיות עלתה. לא נמצאה אינטראקציה מובהקת בין תנאי הניסוי לבין רמת דתיות על עוררות רגשות שליליים.

תרשים 3

השפעת התפעול הניסויי על עוררות רגשות חיוביים כלפי ההנחיה לצניעות לפי רמת דתיות

בניתוח שבחן את השפעתם המשותפת של תנאי הניסוי ותמיכה בממשלה, נמצאו שוב אפקטים עיקריים לתנאי הניסוי ולתמיכה בממשלה עבור שני סוגי הרגשות, אך לא נמצאה אינטראקציה מובהקת בין תנאי הניסוי לבין התמיכה בממשלה על עוררות רגשות חיוביים או שליליים.

השפעת נורמות נתפסות לגבי הפרדה סימטרית

בחינה ראשונית של תפיסת לגיטימיות ההנחיה להפרדה סימטרית הראתה כי המשתתפים היו בעלי רמות בינוניות בתפיסת ההנחיה להפרדה סימטרית כלגיטימית ($M=4.09$, $SD=2.35$). בהמשך, נערך ניתוח שונות חד כיווני שכלל את משתנה הזמן כמשתנה בלתי תלוי. לא נמצא אפקט עיקרי לזמן על תפיסת ההנחיה להפרדה כלגיטימית. לאחר מכן ביצענו את הניתוח שוב, הפעם תוך שליטה על גיל, השכלה, הכנסה, מגדר, רמת דתיות ורמת תמיכה בממשלה (שכפי שניתן לראות בלוח 2, חלקם שנמצאו כקשורים למשתנה התלוי). גם בבקרה על משתנים אלו, לא נמצא אפקט לזמן. לוח 6 מציג את פרטי המבחנים הסטטיסטיים.

לוח 6

ניתוחי שונות חד-כיוונים להשפעת זמן על תפיסת הלגיטימיות של ההנחיה להפרדה

ניתוח ללא שליטה בדמוגרפיים		ניתוח עם שליטה בדמוגרפיים		
P value	F (df, df)	P value	F (df, df)	
$p=.123$	$F(1, 3787) = 2.379$	$p=.167$	$F(1, 3799) = 1.909$	זמן
$p<.05$	$F(1, 3787) = 4.825$			מגדר
$p<.001$	$F(1, 3787) = 381.449$			רמת דתיות
$p<.001$	$F(1, 3787) = 456.492$			תמיכה בממשלה
$P<.01$	$F(1, 3787) = 6.756$			הכנסה
$p<.001$	$F(1, 3787) = 86.617$			גיל
$p<.05$	$F(1, 3787) = 5.279$			השכלה

כל אחד מהמשתנים הדמוגרפיים היה מנבא מובהק של תפיסת הלגיטימיות כך שגברים תפסו את ההפרדה הסימטרית כלגיטימית יותר בהשוואה לנשים. כמו כן, נמצאה השפעה מובהקת של רמת דתיות. במבחני המשך מסוג בונפרוני לבחינת מקור המובהקות נמצאו הבדלים מובהקים ($p<.001$) בין הקבוצות, כאשר משתתפים חרדים ($M=6.27$, $SD=1.403$) נטו לראות את ההנחיה כלגיטימית יותר בהשוואה למשתתפים דתיים ($M=5.31$, $SD=1.876$), מסורתיים ($M=4.14$, $SD=2.198$) וחילוניים ($M=2.81$, $SD=1.998$), כאשר חילונים הציגו את רמות הלגיטימיות הנמוכות ביותר. לבסוף, נמצא גם אפקט מובהק לתמיכה בממשלה, כך שמשותתפים עם רמת תמיכה גבוהה

בממשלה נטו לתפוס את ההנחיה להפרדה כלגיטימית יותר בהשוואה למשתתפים עם רמת תמיכה נמוכה.

בחינת משתנה הזמן כפונקציה של קבוצה דמוגרפית

כדי להמשיך ולבחון את ההשפעה הפוטנציאלית של משתנים דמוגרפים מרכזיים, בחנתי האם האפקט של הזמן השתנה כפונקציה של מגדר המשתתף, התמיכה שלו/שלה בממשלה, ורמת הדתיות שלו. אף על פי ששליטה במשתנים אלו לא השפיעה על האפקט של הזמן, ייתכן כי השפעתם המשותפת תהיה בעלת אפקט משמעותי. לשם כך, בחנתי עבור כל משתנה דמוגרפי את האינטראקציה בין זמן לבין אחד מהמשתנים: מגדר, רמת דתיות או תמיכה בממשלה. במודלים שלטתי על גיל, השכלה והכנסה, במטרה לנטרל את השפעתם על המשתנים התלויים. לוח 7 מתאר את הניתוחים הסטטיסטיים.

לוח 7

ניתוח אינטראקציות בין זמן למגדר, דתיות ותמיכה בממשלה על תפיסת הלגיטימיות של הפרדה

P value	F (df, df)	
$p=.325$	$F(1, 3782) = .970$	זמן*מגדר
$p=.289$	$F(1, 3778) = 1.253$	זמן*דתיות
$p<.01$	$F(1, 3782) = 8.411$	זמן*תמיכה בממשלה

בניתוח שבחן את האינטראקציה עם מגדר, נמצא אפקט עיקרי למגדר (בהתאם לניתוח קודם). לא נמצא אפקט עיקרי לזמן ולא נמצאה אינטראקציה מובהקת בין זמן למגדר.

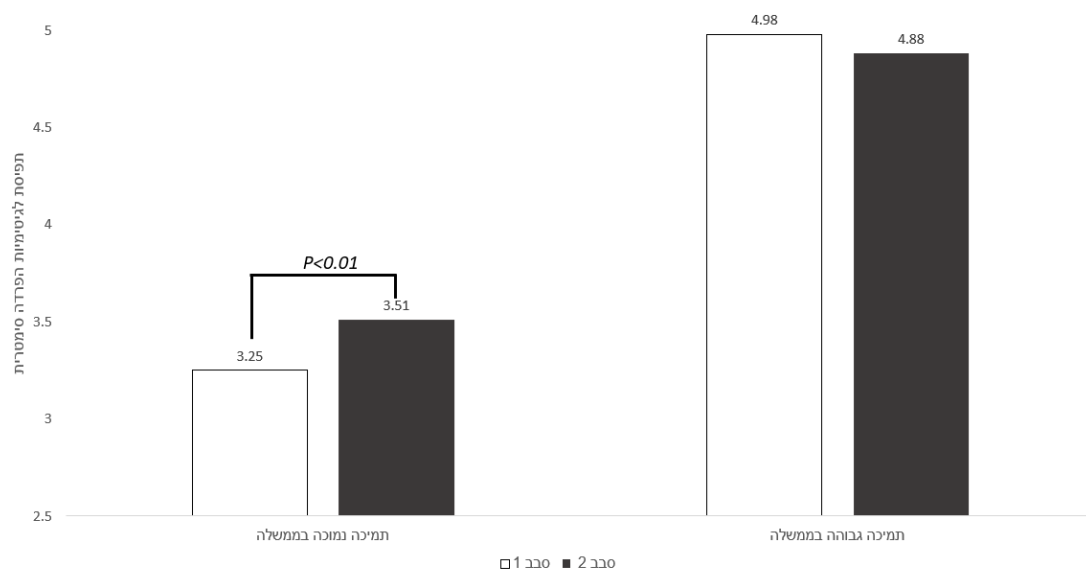
בניתוח שבחן את השפעתם המשותפת של זמן ורמת דתיות, נמצא אפקט עיקרי לרמת דתיות בהתאם לתוצאות קודמות. לא נמצא אפקט עיקרי לזמן ולא נמצאה אינטראקציה מובהקת בין זמן לרמת דתיות.

ניתוח שבחן את האינטראקציה עם תמיכה בממשלה העלה אפקט עיקרי מובהק לתמיכה בממשלה, אך לא נמצא אפקט עיקרי לזמן (בהתאם לניתוח קודם). כמו כן, נמצאה אינטראקציה מובהקת בין זמן לתמיכה בממשלה. כפי שניתן לראות בתרשים 4, בקרב משתתפים שהוגדרו כבעלי תמיכה נמוכה בממשלה, נצפתה עלייה מובהקת בתפיסת הלגיטימיות של ההפרדה בין סבב

1 לסבב 2. מנגד, בקרב משתתפים עם תמיכה גבוהה בממשלה, חלה ירידה מתונה, אך לא מובהקת, בתפיסת הלגיטימיות בין שני הסבבים.

תרשים 4

השפעת זמן המדידה על תפיסת הלגיטימיות של הפרדה מגדרית סימטרית לפי תמיכה בממשלה

דיון

הפרדה מגדרית היא סוגיה המצויה בתהליך מתמשך של שינוי והתרחבות, תוך שהיא ממשיכה לעורר דיון ציבורי רחב בישראל. אופייה הדינמי של ההפרדה בא לידי ביטוי בזליגתה מהקשרים מסורתיים, כגון מוסדות דתיים, למרחבים ציבוריים מגוונים, לרבות מערכת החינוך, מקומות עבודה, אירועי תרבות ופנאי ושירותים ממשלתיים (ברק-קורן, 2022; תירוש, 2021). הרחבת ההפרדה אינה נותרת בגדר שאלה של סדר חברתי בלבד, אלא נושאת עמה השלכות נרחבות על מבנה החברה והשוויון המגדרי. מחקרים מצביעים על כך שהפרדה מגדרית, גם כאשר היא סימטרית, עשויה לשמר ולחזק נבדלות מגדרית, מה שעלול להוביל להשלכות רחבות היקף, כגון העמקת פערים מגדריים, צמצום הזדמנויות לנשים, והטמעת תפיסות סטריאוטיפיות לגבי תפקידים מגדריים (Enos & Celaya, 2018; Saguy, Reifen-Tagar & Joel, 2021; תירוש, 2021; ברק-קורן, 2022; Pahlke, Hyde & Mertz, 2013; Martin & Fabes, 2001; Fabes et al., 2013).

בהתאם לכך, המחקר הנוכחי ביקש לבחון מהם הגורמים המשפיעים על התמיכה הציבורית בהפרדה מגדרית, וכיצד עמדות הציבור כלפי פרקטיקה זו מתעצבות.

אחד הגורמים המרכזיים שעשויים לעצב עמדות כלפי הפרדה מגדרית הוא האופן שבו אנשים תופסים את מידת הקבלה של התנהגות זו בחברה, או במילים אחרות, מידת הנורמטיביות שלה. כאשר הציבור תופס מדיניות מסוימת כרווחת ומקובלת, ישנה נטייה לתמוך בה ואף לפעול לקידומה (Jost, Ledgerwood & Hardin, 2008). מנגד, כאשר קיימת התנגדות ציבורית משמעותית, עשויים להתגבש מנגנוני בלימה, אשר יגבילו את יישומה או אף יביאו לביטולה. מחקרים הראו כי חשיפה למידע המעיד על כך שהתנהגות מסוימת היא הנורמה החברתית המקובלת, בין אם היא משקפת את המציאות ובין אם לאו, משפיעה באופן מהותי על עמדות הציבור כלפיה (Stangor, Sechrist & Jost, 2001). כך, ניתן לראות כי נורמות חברתיות אינן רק בבואה של מציאות קיימת, אלא כוח פעיל בעיצוב מדיניות והתנהגות. בהתאם להבנה זו, המחקר בחן את תפקידן של נורמות נתפסות בעיצוב עמדות הציבור כלפי הפרדה מגדרית, והתמקד באופן שבו תפיסת הנורמה יכולה להשפיע על מידת הלגיטימציה והתמיכה במדיניות זו.. ממצאיו תורמים להבנת יחסי הגומלין בין עיצוב מדיניות, עמדות הציבור ונורמות חברתיות, ומאפשרים בחינה אמפירית של הגורמים המעצבים את התמיכה או ההתנגדות להפרדה מגדרית בישראל.

במסגרת המחקר, הוצגה לחלק מהמשתתפים מניפולציה ניסויית שהדגישה תמיכה ציבורית רחבה בקוד לבוש צנוע, בעוד שאחרים לא קיבלו מידע זה. הממצאים מדגישים את הכוח המשמעותי של תפיסת הנורמות בעיצוב עמדות כלפי הפרדה מגדרית. תפועול מינימלי- משפט קצר שהציג רוב ציבורי כתומך במדיניות- הוביל לשינוי מובהק בתפיסת הלגיטימיות של ההנחיה לצניעות, והשפעה זו הייתה עקבית מעבר לזמן ומעבר לשלל מאפיינים דמוגרפיים כך שהוא היה נכון עבור נשים ועברו גברים, עבור דתיים וחילוניים, ועבור אלה שתומכים בממשלה ואלה שלא. כמו כן, המידע לגבי מה רוב הציבור חושב לא רק שינה את מידת ההסכמה עם המדיניות, אלא גם השפיע על הרגש שהתעורר בעקבותיה: המשתתפים שנחשפו לתפועול דיווחו על יותר רגשות חיוביים ופחות רגשות שליליים בהשוואה לקבוצת הביקורת, דבר המצביע על תהליך של נורמליזציה של ההנחיה בעיניהם. יתרה מכך, ההשפעה של הנורמות הנתפסות הייתה בולטת במיוחד בקרב משתתפים בעלי זיקה דתית גבוהה ותומכי הממשלה. כלומר, עבור אלו שהמסר הדגיש עמדה קיימת, הנורמה הנתפסת חיזקה את עמדתם עוד יותר.

ממצאים אלו מצביעים על כך שהשפעת נורמות נתפסות אינה אחידה בקרב כלל האוכלוסייה, אלא חזקה במיוחד בקרב מי שמרגיש הזדהות גבוהה יותר עם הקבוצה שממנה

מגיע המסר. בהתאם לתיאוריית המציאות המשותפת (Shared Reality Theory), השפעתן של נורמות חברתיות קשורה להזדהות עם הקבוצה שמשרתת אותן. בני אדם נוטים לאמץ עמדות ונורמות כאשר הם מזהים שהן משותפות לקבוצה שאליה הם משתייכים, שכן תחושת מציאות משותפת מחזקת את הלכידות הקבוצתית ומספקת תחושת ודאות לגבי מה נכון או ראוי (Hardin & Higgins, 1996). במילים אחרות, כאשר אדם תופס נורמה מסוימת כנפוצה בתוך קבוצת ההשתייכות שלו, היא אינה נתפסת רק כהכוונה חיצונית להתנהגות מקובלת, אלא גם כהבעת תמיכה בעמדותיו האישיות, מה שמגביר את הסיכוי לאמץ אותה (Ledgerwood & Chaiken, 2007). בהתחשב בהקשר החברתי והפוליטי של ישראל בשנת 2023, שבה מכהנת ממשלה ימנית עם זיקה דתית חזקה, ייתכן כי הדבר מסביר מדוע דתיים ותומכי הממשלה הושפעו יותר מהנורמה הנתפסת. מאחר שמקבלי ההחלטות במדינה מייצגים קבוצות אלו, ייתכן ואותם משתתפים חשו הזדהות גבוהה יותר עם הציבור שהוצג כתומך במדיניות. השלכות אלו מעלות שאלות לגבי גבולות ההשפעה של נורמות נתפסות. מחקרי המשך יוכלו לבחון האם אנשים ידחו נורמה גם כאשר תוצג כעמדת הרוב, אם היא מזוהה עם קבוצה שאינה תואמת את עמדותיהם? כמו כן ניתן לבחון עד כמה הזדהות עם קבוצת ההשתייכות גורמת לאימוץ נורמות שאינן בהכרח עולות בקנה אחד עם תפיסותיהם האישיות. בחינת מנגנונים אלו תוכל להעמיק את ההבנה לגבי תפקידן של נורמות בעיצוב עמדות ובחיזוק לכידות קבוצתית.

לצד חקירת ההשפעה של התפעול בדבר מה רוב הציבור חושב, המחקר בחן האם משתנה הזמן, כלומר, חלוף חודשים שבהם הממשלה המשיכה לקדם מדיניות של הפרדה, השפיע על תמיכת הציבור במדיניות זו. מערך המחקר כלל שתי נקודות מדידה, מרץ 2023 ואוגוסט 2023, מתוך הנחה כי ככל שהממשלה תתבסס ותמשיך לקדם בפועל צעדים המאפשרים הפרדה מגדרית, הציבור ייטה להפנים את הנורמה הנתפסת ולהביע תמיכה רחבה יותר במדיניות. הממשלה המדוברת שנכנסה לתפקידה בדצמבר 2022 הורכבה ממפלגות בעלות זיקה דתית, אשר באופן אידיאולוגי תמכו בהרחבת ההפרדה המגדרית ואף יישמו צעדים קונקרטיים למימושה. במצב זה, ניתן היה לצפות כי ככל שיתבססו המסרים וההתליכים בנוגע לקיום הפרדה מגדרית, הציבור ייטה יותר לראות בהפרדה זו נורמה מקובלת ולגיטימית. אולם, בניגוד לציפיות, ממצאי המחקר לא הראו מגמת שינוי מובהקת לאורך הזמן. התמיכה בהפרדה לא גברה משמעותית, לא במדיניות הצניעות ולא בקיום הפרדה מגדרית סימטרית.

אחד ההסברים האפשריים להיעדר שינוי מובהק בתמיכה הציבורית בהפרדה לאורך

הזמן ממוקד בהקשר הפוליטי והחברתי הרחב יותר של התקופה הנבדקת. במהלך תקופת

המחקר, עיקר המאבק נגד הרפורמה המשפטית בהשלכות הרפורמה המשפטית על מבנה המשטר והאיזונים בין רשויות השלטון כמו ביטול עילת הסבירות ושינויים במערכת המשפט, מה שעשוי היה לדחוק הצידה נושאים כמו הפרדה מגדרית והשפעותיה (מעריב אונליין, 2023). ייתכן שכתוצאה מכך, תפיסות הציבור לגבי הפרדה לא עברו שינוי משמעותי, שכן הנושא לא היה בראש סדר היום הציבורי ולא נתפס כאיום מרכזי. אולי אפילו נוצר תהליך הפוך כאשר הציבור הליברלי נחרד משינויים שעשויים לערער את הדמוקרטיה וכתוצאה מכך ניסה לחדד את הערכים הליברליים שלו, כמו כבוד למנהגים של קבוצות מיעוט, כולל הפרדה מגדרית שמאפינת את המרחב הדתי. תהליך כזה עשוי להסביר למה דווקא בקרב מתנגדי הממשלה, לאורך זמן אף גברה התמיכה בהפרדה מגדרית. כלומר ייתכן שעבור משתתפים אלה, ההפרדה לא נתפסה בהכרח כפגיעה בזכויות נשים, אלא כביטוי של שונות תרבותית ודתית שיש לכבד כחלק ממחויבות לעקרונות ליברליים ופלורליסטיים. ככל שהדיון הציבורי סביב הפרדה מגדרית התעצם, משתתפים אלה עשויים היו לראות בה תופעה שיש להעניק לה לגיטימציה כחלק מהכרה באוטונומיה התרבותית של קבוצות שונות בחברה הישראלית. ממצא זה מלמד שייתכן ועמדות כלפי הפרדה מגדרית אינן מתעצבות רק מתוך שיקולים מגדריים, אלא גם מתוך היחס הכללי כלפי רב-תרבותיות, סובלנות ומתן לגיטימציה לביטויים תרבותיים שונים במרחב הציבורי. מחקרי המשך יוכלו להתחקות אחר התהליכים הספציפיים שמתרחשים בקרב הציבור הליברלי, ואת תרומתם לעליה בתמיכה בהפרדה מגדרית לאורך זמן.

הסבר נוסף לממצאים אלו נעוץ בתיאוריית חשיבה פרדוקסלית (Paradoxical Thinking), שמספקת מסגרת להבנת האופן שבו מסרים אידיאולוגיים בולטים ודומיננטיים עשויים לעורר תגובת נגד במקום הפנמה (Hameiri et al., 2014). על פי גישה זו, כאשר מסר נתפס כמוקצן או ככזה שמערער על תפיסות בסיסיות של הפרט, הוא עלול דווקא להוביל לערער ולהגברת הספקות כלפיו, במקום לחזק את הלגיטימציה שלו. בהקשר הנוכחי, תהליכי ההפרדה המגדרית בישראל בשנת 2023 לוו לא רק בהחלטות מוסדיות אלא גם בסיקור תקשורתי נרחב, מחלוקות ציבוריות, והפגנות המוניות. ייתכן כי בולטות זו הובילה לתחושת כפייה אידיאולוגית בקרב הציבור הרחב, מה שעשוי להסביר מדוע לא נצפתה עלייה מובהקת בתמיכה בהפרדה לאורך הזמן. כלומר, במקום להוביל להפנמה הדרגתית של ההפרדה כנורמה חברתית מקובלת, הסיקור הנרחב והעימותים הציבוריים יכלו דווקא לעורר בקרב רוב הציבור ספקנות או אף דחייה של המסרים המקדמים אותה.

למרות תרומתו להבנת האופן שבו נורמות נתפסות וזמן משפיעים על תמיכה בהפרדה מגדרית, למחקר הנוכחי יש מגבלות שיש להביא בחשבון. מגבלה מרכזית נובעת מכך שבכל נקודת זמן השתתפה קבוצת משתתפים שונה, ולא התאפשר לעקוב אחר שינוי עמדות אצל אותם יחידים לאורך זמן. כתוצאה מכך, לא ניתן לקבוע בוודאות האם היעדר השינוי בתמיכה נובע מהתייצבות העמדות הציבוריות או מהבדלים בין המדגמים שנדגמו בכל שלב. עם זאת, יש לציין כי המדגם במחקר היה גדול ומגוון יחסית, וכלל משתתפים מרקעים חברתיים ודתיים שונים, מה שמפחית במידה מסוימת את החשש שממצאי המחקר נובעים מהבדלים מקריים בהרכב המדגמים. בנוסף, המחקר בחן את השפעת הזמן בטווח של מספר חודשים בלבד. ייתכן כי שינויים בתמיכה בהפרדה מגדרית מתרחשים בפרקי זמן ארוכים יותר, וכדי להבין טוב יותר את השפעת הזמן, יש צורך בבחינת מגמות לאורך תקופות ממושכות יותר. תוכנית המחקר המקורית כללה שתי נקודות מדידה נוספות, אשר היו אמורות לספק תמונה רחבה יותר של מגמות התמיכה לאורך זמן. עם זאת, פרוץ המלחמה בישראל באוקטובר 2023 שינה את המציאות החברתית והפוליטית באופן משמעותי, כך שהמשך איסוף הנתונים לא היה ישים, מאחר שכל נתון שנאסף מנקודה זו ואילך היה עלול להיות מושפע במידה ניכרת מהשפעות המלחמה על החברה הישראלית. כדי להתמודד עם מגבלות אלו, מחקרים עתידיים יוכלו לכלול משתתפים חוזרים, כך שניתן יהיה לעקוב אחר שינויים בעמדותיהם באופן ישיר. כמו כן, מומלץ לבחון את השפעת הזמן בפרקי זמן ארוכים יותר, על מנת להעריך האם שינויים חברתיים ופוליטיים ארוכי טווח משפיעים על התמיכה בהפרדה מגדרית באופן שונה מזה שנצפה במחקר הנוכחי.

לסיכום, המחקר הנוכחי מדגיש את תפקידן של נורמות נתפסות בעיצוב עמדות הציבור כלפי הפרדה מגדרית, תוך הצגת השפעתן בהקשרים פוליטיים וחברתיים. נמצא כי תפיסת תמיכה ציבורית בהפרדה חיזקה את הלגיטימציה שלה, בעיקר בקרב בעלי זיקה דתית ותומכי הממשלה, מה שמעיד על כך שנורמות נתפסות מקבלות משמעות דרך ההקשר האידיאולוגי שבתוכו הן מועברות. עם זאת, בחינת ההשפעה לאורך זמן לא הצביעה על מגמת שינוי כוללת בתמיכה הציבורית, ייתכן בשל בולטות המסר ועוררות התנגדות אליו. מנגד, העלייה בתמיכה בהפרדה בקרב מתנגדי הממשלה לאורך התקופה שנבדקה מצביעה על כך שהתגובה לנורמות נתפסות אינה אחידה, אלא מושפעת מהזהות הפוליטית ומהמסגור הציבורי של המדיניות. ממצאים אלו מעידים כי מנגנונים שונים של תפיסת נורמות חברתיות עשויים להשפיע בדרכים שונות: בעוד שנורמות שהוצגו באופן ישיר נטו לחזק עמדות קיימות, שינוי הדרגתי בתפיסת הנורמות לאורך זמן לווה בתגובות מורכבות, שכללו הן הפנמה והן הסתייגות. תובנות אלו מדגימות כי נורמות

נתפסות הן כלי מרכזי בעיצוב תמיכה במדיניות ציבורית, אך השפעתן אינה אוטומטית או אחידה. ההבנה כי נורמות פועלות בתוך זירות חברתיות ופוליטיות דינמיות מדגישה את הצורך במחקרי המשך שיבחנו כיצד משתנים נוספים, כגון עוצמת ההתנגדות הציבורית או אופן הצגת המדיניות, משפיעים על הטמעתן. מעבר להבנת המקרה הספציפי של הפרדה מגדרית, הממצאים מציעים תובנות רחבות יותר על תהליכי הפנמת נורמות במדיניות ציבורית ועל יחסי הגומלין בין מסרים מוסדיים, עמדות ציבוריות ודינמיקות פוליטיות.

מקורות

אטינגר, אמיר (20 2023, במרץ). סילמן תשיק פיילוט לרחצה נפרדת במעיינות רשות הטבע

והגנים. ישראל היום. אוחזר מתוך

<https://www.israelhayom.co.il/news/local/article/13850005>

אינהורן, יובל ושקלאר- חמו, אביה (19 באוגוסט, 2023). המעיינות והעובדות : למה נעצר הפיילוט

של סילמן, ומה אומר החוק על הפרדה מגדרית? גלובס. אוחזר מתוך

<https://www.globes.co.il/news/article.aspx?did=1001455453>

אשכנזי, ביני (4 בספטמבר, 2024). שנה אחרי סערת המחיצות : הדיון על תפילות בהפרדה בתל

אביב הסתיים ללא הסכמות. וואלה. אוחזר מתוך

<https://news.walla.co.il/item/3688949>

בן-גל הירשהורן, ירדן (6 2023, במרץ). רוטמן טוען שההפיכה המשטרית תיטיב עם זכויותיהן של

נשים. היא לא. דה-מארקר. אוחזר מתוך

<https://www.themarker.com/allnews/2023-03-06/ty-article>

[magazine/.premium/00000186-b2ea-d24e-af96-f2fa7fa20000](https://www.themarker.com/allnews/2023-03-06/ty-article-magazine/premium/00000186-b2ea-d24e-af96-f2fa7fa20000)

ברק קורן, נ' (2022). הפרדה מגדרית במרחב הציבורי : מיפוי תיאורי ומודל נורמטיבי ראשוני.

משפטים, נב'.

הפרדה במד"א בין גברים לנשים, שדולת הנשים זועמת (14 בינואר, 2019). ערוץ 7. אוחזר מתוך

<https://www.inn.co.il/news/391545>

חשמונאי, עדי (15 באוגוסט, 2023). עיריית עפולה הקצתה פארק עירוני בחינם למופע בהפרדה

מגדרית. הארץ. אוחזר מתוך

[https://www.haaretz.co.il/news/politi/2023-08-15/ty-article/.premium/00000189-f9e9-](https://www.haaretz.co.il/news/politi/2023-08-15/ty-article/.premium/00000189-f9e9-de26-af8d-f9fbdfa40000)

[de26-af8d-f9fbdfa40000](https://www.haaretz.co.il/news/politi/2023-08-15/ty-article/.premium/00000189-f9e9-de26-af8d-f9fbdfa40000)

טהון-אשכנזי, ענת (30 בדצמבר, 2022). ההסכמים הקואליציוניים של הממשלה ה-37 : תיקון

לחוק איסור הפליה במוצרים ובשירותים. אתר המכון הישראלי לדמוקרטיה. אוחזר

מתוך <https://www.idi.org.il/articles/46858>

טהון-אשכנזי, ענת (28 ספטמבר, 2023). לקראת פתיחת המושב השני של הכנסת ה-25, אלה

היוזמות שעלולות לפגוע בזכויות נשים בישראל. אתר המכון הישראלי לדמוקרטיה.

אוחזר מתוך <https://www.idi.org.il/articles/50993>

טרגין-זלר, ל' (2014). צניעות למען השם: נשים חרדיות מפרשות מחדש את תחום הצניעות.
מגמות, מט(4) 668-691.

כהן, א' (1999). צניעות האישה בעידן המודרני" רצף או תמורה בהלכה היהודית. בית אל:
המחברת.

כהן, משה (13 באוגוסט, 2023). "אמר שאנחנו ערומות": נהג אוטובוס הורה לנערות להתכסות
ושלח אותן לחלק האחורי. מעריב. אוחזר מתוך

<https://www.maariv.co.il/news/israel/Article-1029896>

משה פרדו, נופר ופלמן, ורד (10 ביולי, 2023). ארגוני הנשים החרדיות לא הורשו להיכנס לכנס
בנושא בכנסת. כאן. אוחזר מתוך

<https://www.kan.org.il/content/kan-news/local/440279>

נגיד, מ' (2015). שיתוף הציבור בשלטון המקומי- הניסיון המעשי ולקחי. המכון הישראלי
לדמוקרטיה, מחקר מדיניות (110).

נחום, תום (28 בספטמבר, 2023). סערה בלונה פארק: "לבוש צנוע? חולים בראש, סוטים
ופדופילים". Ice. אוחזר מתוך

<https://www.ice.co.il/culture/news/article/982189>

פאלק, פ"א (2004). עז והדר לבושה- צניעות בלבוש ובהנהגתה: הלכות והשקפות. ירושלים:
הוצאת פלדהיים.

צ'נובר, יעל (21 בספטמבר, 2023). בית המשפט קבע: לא תתקיים תפילה בהפרדה בכיכר דיזנגוף
בתל אביב ביום כיפור. Ynet. אוחזר מתוך

<https://www.ynet.co.il/judaism/article/bys1ipfja>

פורום המרצות והמרצים למשפטים למען הדמוקרטיה (19 בפברואר, 2023). הפגיעה בזכויות
נשים בעקבות השינויים המשפטיים - נייר עמדה #11. אוחזר מתוך

https://www.lawprofsforum.org/post/_pp11

קרזי-פרסלר, תאיר וששון-לוי, אורנה (פברואר 2024). מחלוקות מתמשכות, מאבקים עיקשים:
יחסי מגדר עכשוויים בישראל. קריאות ישראליות. אוחזר מתוך

<https://www.kriot.co.il/serving-form/>

שוקרון, ש. ואחרים נ' המועצה המקומית קרית ארבע ואחרים. בג"ץ 3865/20. ניתן ב-7 באוקטובר
2020.

תירוש, י' (2021). הסכמה להפרדה בין המינים כאתגר לתיאוריה הליברלית.

30 שבועות ברחובות : האירועים הבולטים מאז פרוץ המחאה נגד הרפורמה המשפטית (30 ליולי,

2023). מעריב אונליין. אוחר מתוך

<https://www.maariv.co.il/news/politics/article-1026215>

- American Association of University Women. Educational Foundation, & American Institutes for Research. (1998). *Gender gaps: Where schools still fail our children*. American Association of University Women Educational Foundation.
- American Association of University Women. Educational Foundation. *Commission on Technology, Gender, & Teacher Education*. (2000). *Tech-savvy: Educating girls in the new computer age*. American Association of University Women.
- Bastian, B., & Haslam, N. (2006). Psychological essentialism and stereotype endorsement. *Journal of experimental social psychology*, 42(2), 228-235. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.jesp.2005.03.003>
- Beaman, L., Duflo, E., Pande, R., & Topalova, P. (2012). Female leadership raises aspirations and educational attainment for girls: A policy experiment in India. *science*, 335(6068), 582-586. DOI: <https://doi.org/10.1126/science.1212382>
- Bryant, A. L. (1993). Hostile hallways: The AAUW survey on sexual harassment in America's schools. *Journal of School Health*, 63(8), 355-358.
- Datnow, A., Hubbard, L., & Conchas, G. Q. (2001). How context mediates policy: The implementation of single gender public schooling in California. *Teachers College Record*, 103(2), 184-206. DOI: <https://doi.org/10.1111/0161-4681.00113>
- Duguid, M. M., & Thomas-Hunt, M. C. (2015). Condoning stereotyping? How awareness of stereotyping prevalence impacts expression of stereotypes. *Journal of Applied Psychology*, 100(2), 343. DOI: <https://psycnet.apa.org/doi/10.1037/a0037908>
- Enos, R., & Celaya, C. (2018). The Effect of Segregation on Intergroup Relations. *Journal of Experimental Political Science*, 5(1), 26-38. DOI: [10.1017/XPS.2017.28](https://doi.org/10.1017/XPS.2017.28)
- Fabes, R. A., Pahlke, E., Martin, C. L., & Hanish, L. D. (2013). Gender-segregated schooling and gender stereotyping. *Educational Studies*, 39(3), 315-319. DOI: <https://doi.org/10.1080/03055698.2012.760442>
- Fine, C. (2017). *Testosterone rex: Myths of sex, science, and society*. WW Norton & Company.

- Haley, H., & Sidanius, J. (2005). Person-organization congruence and the maintenance of group-based social hierarchy: A social dominance perspective. *Group Processes & Intergroup Relations*, 8(2), 187-203. DOI: <https://doi.org/10.1177/1368430205051067>
- Halpern, D. F., Eliot, L., Bigler, R. S., Fabes, R. A., Hanish, L. D., Hyde, J., ... & Martin, C. L. (2011). The pseudoscience of single-sex schooling. *Science*, 333(6050), 1706-1707. DOI: <https://doi.org/10.1126/science.1205031>
- Hameiri, B., Porat, R., Bar-Tal, D., Bieler, A., & Halperin, E. (2014). Paradoxical thinking as a new avenue of intervention to promote peace. *Proceedings of the National Academy of Sciences*, 111(30), 10996-11001. DOI: <https://doi.org/10.1073/pnas.1407055111>
- Hardin, C. D., & Higgins, E. T. (1996). Shared reality: How social verification makes the subjective objective.
- Haslam, N., Rothschild, L., & Ernst, D. (2000). Essentialist beliefs about social categories. *British Journal of social psychology*, 39(1), 113-127. DOI: <https://doi.org/10.1348/014466600164363>
- Hilliard, L. J., & Liben, L. S. (2010). Differing levels of gender salience in preschool classrooms: Effects on children's gender attitudes and intergroup bias. *Child development*, 81(6), 1787-1798. DOI: <https://doi.org/10.1111/j.1467-8624.2010.01510.x>
- Hogg, M. A. (2010). Influence and leadership.
- Hyde, J. S. (2014). Gender similarities and differences. *Annual review of psychology*, 65, 373-398. DOI: <https://doi.org/10.1146/annurev-psych-010213-115057>
- Joel, D. (2012). Genetic-gonadal-genitals sex (3G-sex) and the misconception of brain and gender, or, why 3G-males and 3G-females have intersex brain and intersex gender. *Biology of sex differences*, 3, 1-6.
- Joel, D., Berman, Z., Tavor, I., Wexler, N., Gaber, O., Stein, Y., ... & Assaf, Y. (2015). Sex beyond the genitalia: The human brain mosaic. *Proceedings of the National Academy of Sciences*, 112(50), 15468-15473. DOI: <https://doi.org/10.1073/pnas.1509654112>

- Jost, J. T., & Banaji, M. R. (1994). The role of stereotyping in system-justification and the production of false consciousness. *British journal of social psychology*, 33(1), 1-27.
DOI: <https://doi.org/10.1111/j.2044-8309.1994.tb01008.x>
- Jost, J. T., & Burgess, D. (2000). Attitudinal ambivalence and the conflict between group and system justification motives in low status groups. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 26, 293-305.
DOI: <https://doi.org/10.1177/0146167200265003>
- Jost, J. T., Ledgerwood, A., & Hardin, C. D. (2008). Shared reality, system justification, and the relational basis of ideological beliefs. *Social and Personality Psychology Compass*, 2(1), 171-186. DOI: <https://doi.org/10.1111/j.1751-9004.2007.00056.x>
- Keller, J. (2005). In genes we trust: the biological component of psychological essentialism and its relationship to mechanisms of motivated social cognition. *Journal of personality and social psychology*, 88(4), 686.
- Kinzler, K. D., Shutts, K., & Correll, J. (2010). Priorities in social categories. *European Journal of Social Psychology*, 40(4), 581-592. DOI: <https://doi.org/10.1002/ejsp.739>
- Kleinfeld, J. (1999). Student performance: Males versus females. *Public interest*, (134), 3.
- Knight, J., & Ensminger, J. (1998). Conflict over changing social norms: Bargaining, ideology, and enforcement. *The new institutionalism in sociology*, 105, 121.
- Leake, D. O., & Leake, B. L. (1992). Islands of hope: Milwaukee's African American immersion schools. *The Journal of Negro Education*, 61(1), 24-29.
DOI: <https://doi.org/10.2307/2295626>
- Ledgerwood, A., & Chaiken, S. (2007). Priming us and them: Automatic assimilation and contrast in group attitudes. *Journal of personality and social psychology*, 93(6), 940.
DOI: <https://psycnet.apa.org/doi/10.1037/0022-3514.93.6.940>
- Martin, C. L., & Fabes, R. A. (2001). The stability and consequences of young children's same-sex peer interactions. *Developmental psychology*, 37(3), 431.
DOI: <https://psycnet.apa.org/doi/10.1037/0012-1649.37.3.431>
- Miller, D. T., & Prentice, D. A. (1996). The construction of social norms and standards.

- Pahlke, E., Hyde, J. S., & Mertz, J. E. (2013). The effects of single-sex compared with coeducational schooling on mathematics and science achievement: Data from Korea. *Journal of Educational Psychology*, 105(2), 444.
- Pratto, F., Çidam, A., Stewart, A. L., Zeineddine, F. B., Aranda, M., Aiello, A., ... & Henkel, K. E. (2013). Social dominance in context and in individuals: Contextual moderation of robust effects of social dominance orientation in 15 languages and 20 countries. *Social Psychological and Personality Science*, 4(5), 587-599.
DOI: <https://doi.org/10.1177/1948550612473663>
- Pratto, F., Sidanius, J., & Levin, S. (2006). Social dominance theory and the dynamics of intergroup relations: Taking stock and looking forward. *European review of social psychology*, 17(1), 271-320. DOI: <https://doi.org/10.1080/10463280601055772>
- Pratto, F., Sidanius, J., Stallworth, L. M., & Malle, B. F. (1994). Social dominance orientation: A personality variable predicting social and political attitudes. *Journal of personality and social psychology*, 67(4), 741.
DOI: <https://doi.org/10.1037/0022-3514.67.4.741>
- Rothbart, M., & Taylor, M. (1992). Category labels and social reality: Do we view social categories as natural kinds?.
- Sadker, M., & Sadker, D. (1994). *Failing at Fairness: How Our Schools Cheat Females*. New York: Scribners and Sons.
- Saguy, T., Reifen-Tagar, M., & Joel, D. (2021). The gender-binary cycle: The perpetual relations between a biological-essentialist view of gender, gender ideology, and gender-labelling and sorting. *Philosophical Transactions of the Royal Society B*, 376(1822), 20200141. DOI: <https://doi.org/10.1098/rstb.2020.0141>
- Sidanius, J., & Pratto, F. (2001). *Social dominance: An intergroup theory of social hierarchy and oppression*. Cambridge University Press.
DOI: <https://psycnet.apa.org/doi/10.1017/CBO9781139175043>
- Stangor, C., Sechrist, G. B., & Jost, J. T. (2001a). Social influence and intergroup beliefs: The role of perceived social consensus.

- Stangor, C., Sechrist, G. B., & Jost, J. T. (2001b). Changing racial beliefs by providing consensus information. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 27(4), 486-496.
DOI: <https://doi.org/10.1177/0146167201274009>
- Tankard, M. E. (2016). Saving Money on Your Own or in Solidarity: An Experiment on Women's Empowerment and Intimate-Partner Violence in Colombia.
- Tankard, M. E., & Paluck, E. L. (2016). Norm perception as a vehicle for social change. *Social Issues and Policy Review*, 10(1), 181-211.
DOI: <https://doi.org/10.1111/sipr.12022>
- Tankard, M. E., & Paluck, E. L. (2017). The effect of a Supreme Court decision regarding gay marriage on social norms and personal attitudes. *Psychological science*, 28(9), 1334-1344. DOI: <https://doi.org/10.1177/0956797617709594>
- Yzerbyt, V., Corneille, O., & Estrada, C. (2001). The Interplay of Subjective Essentialism and Entitativity in the Formation of Stereotypes. *Personality and Social Psychology Review*, 5(2), 141-155. DOI: https://doi.org/10.1207/S15327957PSPR0502_5
- Yzerbyt, V., Rocher, S., & Schadron, G. (1997). Stereotypes as explanations: A subjective essentialistic view of group perception.

נספחים

נספח א- טופס הסכמה מדעת

שלום רב ותודה על השתתפותך, זהו סקר בנושאים חברתיים. יוצגו לך שני קטעים קצרים ולאחריהם יופיעו מספר שאלות. מענה על השאלון יצריך כ-7 דקות מזמנך. חשוב לנו להבהיר כי אין תשובה נכונה או לא נכונה. התשובה האמיתית שלך היא המדויקת ביותר. זכותך להפסיק את השתתפותך בכל שלב. חשוב לציין שהסקר הוא אנונימי והנתונים שלך לא יזוהו בשום שלב. לא נבקש ממך לציין כל פרט מזהה. המחקר מתנהל בשיתוף מספר אוניברסיטאות בארץ. בכל שאלה ניתן לפנות לחוקרת הראשית, פרופ' תמר שגיא tamar.saguy@runi.ac.il

תודה על הנכונות להשתתף! מעבר לדף הבא פירושו הסכמה להשתתף בסקר

- מסכים/ה
- לא מסכים/ה

נספח ב- שאלון לבחינת דעתם של המשתתפים אודות הנחיה לצניעות

4. האם לתחושתך האישית, ההנחייה שמתוארת בקטע היא בקשה לגיטימית?

באיזו מידה ההנחייה שמתוארת בקטע מעוררת בך תחושות של :

- 7. אי-נוחות
- 8. כעס
- 9. דאגה
- 10. שמחה
- 11. זעם
- 12. חשש
- 13. שביעות רצון
- 14. פחד
- 15. בטחון
- 16. תקווה
- 17. שקט

נספח ג- שאלון לבחינת דעתם של המשתתפים אודות הפרדה מגדרית סימטרית

1. האם לתחושתך האישית, התכנון של הארוע המתואר בקטע הינו לגיטימי? 1 (כלל לא) 7 (במידה רבה מאוד)
2. האם אתה באופן אישי יכולה להבין אדם שמתנגד לתכנון שמתואר בקטע? 1 (כלל לא) 7 (במידה רבה מאוד)

נספח ד- שאלון דמוגרפי

1. גיל (בשנים) ____
2. מגדר (זכר, נקבה, אחר/אעדיף לא לענות)
3. לאיזו מפלגה הצבעת בבחירות האחרונות? ליכוד/יש עתיד/ציונות הדתית/המחנה הממלכתי/שס/יהדות התורה/ישראל ביתנו/רעם/חדש-תעל/עבודה/מרצ/אחר או אעדיף אל להשיב ____
4. דת: יהודי, מוסלמי, נוצרי, דרוזי, אחר ____
5. מקום מגורים: ____
6. איך היית מגדיר את רמת הדתיות שלך? (1- לא דתי בכלל, 7- דתי מאוד).
7. מה מהבאים מגדיר אותך באופן המדויק ביותר: חילוני/מסורתי/דתי/לאומי/חרד"לי/חרדי
8. מהי רמת ההשכלה הגבוהה ביותר שהשלמת? (ישיבה, יסודי, תיכוני, תיכוני + תעודה מקצועית, לומדות במוסד להשכלה גבוהה (אך טרם השגתי תואר מדעי), תואר ראשון, תואר שני, תואר שלישי
9. הכנסת המשפחה הממוצעת בישראל עומדת על כ-21,063 שקל ברוטו בחודש. האם ההכנסה בבית שלך: (הרבה מתחת לממוצע, מעט מתחת לממוצע, בממוצע, מעט מעל הממוצע, הרבה מעל הממוצע, מעדיף לא לענות)
- לסיום, לפניך מספר הצהרות. אנא ציין עבור כל אחת עד כמה היא משקפת את עמדותיך בסולם הנע מ 1 (כלל לא) עד 7 (במידה רבה מאוד).
10. הממשלה הנוכחית מייצגת את עמדותיי בנושאי דת ומדינה? 1= כלל לא 7 = במידה רבה מאוד
11. אני תומכת/ת במאבק למען קידום שוויון בין נשים לגברים (1= כלל לא, 7= במידה רבה)
12. יש כיום עמדות שונות לגבי הלגיטימיות של הממשלה הנוכחית ושל מהלכי החקיקה שהיא מקדמת. היכן היית מגדיר.ה את עצמך ביחס לכך? 1 (הממשלה ומהליכה אינם לגיטימיים כלל) 7 (הממשלה ומהלכיה לגיטימיים לחלוטין)

נספח ה- שאלונים נוספים בהם לא נעשה שימוש במחקר

- האם לדעתך החלטת העירייה שמתוארת בקטע על ידי מרבית הציבור בישראל תיתפס כלגיטימית? 1 (כלל לא) 7 (במידה רבה מאוד)
2. האם לדעתך החלטות כמו זו שמתוארת בקטע הן משהו שנפוץ בישראל במצבים דומים לאירוע המתואר? 1 (כלל לא) 7 במידה רבה מאוד
3. האם נתקלת באופן אישי בהנחייה כמו זו שמתוארת בקטע? 1=מעולם לא 7= לעיתים קרובות
- האם אתה באופן אישי יכול להבין אדם שמתנגד לבקשה שמתוארת בקטע?
6. האם אתה באופן אישי תתמוך ביוזמה שמטרתה למנוע מבקשות מהסוג של זו שמתוארת בקטע לחזור על עצמן באופן קבוע במקרים דומים?

אנא ציין י את מידת הסכמתך עם כל אחת מההצהרות הבאות. התשובות נעות על סולם מ-1 (כלל

לא מסכים.ה) עד 7 (מסכים.ה במידה רבה מאוד)

- לרוב, כשנשים עובדות במשרה מלאה, חיי המשפחה שלהן נפגעים
- יש עבודות מסויימות שהן של גברים ועבודות שהן של נשים - והם לא צריכים לעשות את העבודה אחד של השני
- הבדלים בין בנים לבנות הם קבועים מלידה
- מוח של אישה ומוח של גבר ככל הנראה עובדים בדרכים שונות מאוד
- קבוצות מסויימות בחברה נחותות מקבוצות אחרות
- חשוב שבחברה תהיה היררכיה בין קבוצות כך שמספר קבוצות מצומצם נמצאות במעלה ההיררכיה
- כדי שקבוצות מסויימות ינצחו, אחרות חייבות להפסיד
- טבעי שקבוצות חזקות בחברה ישלטו בקבוצות נחותות יותר

Abstract

In Israel, the issue of gender segregation has expanded beyond religious contexts, sparking significant public debate. For some, it is seen as legitimate and even desirable, while others perceive it as gender discrimination. The present research examined how perceived norms shape attitudes toward two aspects of gender segregation: symmetric segregation and modesty restrictions. Conducted in 2023, a period marked by government efforts to promote gender segregation and extensive public discourse, the study sampled 3,801 participants at two time points: March and August. The impact of perceived norms was assessed through: (a) an experimental manipulation of public support for modesty restrictions, and (b) an examination of attitudes toward symmetric segregation over time, considering institutional efforts to promote the norm. Findings indicate that exposure to information about public support increased the perceived legitimacy of modesty restrictions, particularly among individuals with high religious affiliation and government support. In contrast, an examination of changes over time found no significant shift in public support, contrary to expectations that institutional efforts would enhance its perceived legitimacy. This may be explained by paradoxical thinking, where salient ideological messages provoke counter-reactions, preventing norm internalization. However, an analysis by political affiliation showed that among participants with low government support, perceived legitimacy of symmetric segregation increased over time. These findings highlight the interaction between perceived norms and individuals' pre-existing attitudes in shaping support for gender segregation. They also illustrate the broader influence of perceived norms on public attitudes and suggest directions for future research on the conditions under which norms drive meaningful social change.

This work was carried out under the supervision of Prof. Tamar Saguy from the M.A.
program of Social Psychology, Baruch Ivcher School of Psychology, Reichman
University

Reichman University
Baruch Ivcher School of Psychology
MA in Social Psychology

Perceptions of Gender Segregation in Israeli Society

Neta Noy Yakov

Submitted in partial fulfillment of the requirements for the Master's Degree
in Social Psychology, Baruch Ivcher School of Psychology, Reichman University

February 2025